

קונטרס

ילקוט יוסף

מילואים והשמטות
לכרך ארבעת המינים

סימנים תרנט-תרסג

סדר קריאת התורה בסוכות, סדר היקף הבמה, קידוש ליל יום טוב השני, תפלות יום טוב שני של גלויות וחול המועד, לולבים המשוחים בחומר בוטני, עד אימתי צריך לאכול סעודת היום בשמח"ת.

מאת: יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא מועצת הרבנות הראשית

תשרי תשע"ט

עיה"ק ירושלים ת"ו

- מחולק חנם לרוכשי מהדורת תשע"ה -

הוספות ומילואים

סימן תרנט - סדר קריאת התורה בסוכות

א. ביום טוב של סוכות מוציאים ב' ספרי תורה, בספר הראשון קורין חמשה עולים בפרשת אמור, שור או כשב וגו'. והשישי עולה בספר השני, והוא המפטיר, וקורא פרשת המוספין, ובחמשה עשר יום לחודש השביעי וגו'. ומפטיר בזכריה הנה יום בא וגו'. (א)

סימן תרס - סדר היקף הבימה

א. אחר ההלל מוציאים ספר תורה מן ההיכל ומניחים אותה על התיבה, וכל הקהל מקיפים את התיבה עם הלולב ומיניו. וטוב שגם בעת ההקפה יחזיק בלולב בידו הימנית, ובאתרוג בידו השמאלית, כשהלולב והאתרוג צמודים יחדיו, ויתמוך בסידור בשתי ידיו ויאמר ההושענות. ואם אי אפשר לו בכך, רשאי להחזיק הלולב והאתרוג בידו הימנית, והסידור בידו השמאלית. שהרי כבר תפס כדינו בשעת הברכה. ואחר ההקפה בסיום ההושענא, יאמר השליח צבור קדיש תתקבל. (א)

סדר קריאת התורה בסוכות

ומעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ומוחל אני להם על כל עוונותיהם. והובא בב"י (סי' תפח).

וכתב החיד"א בברכ"י (סי' תצ סק"ה), שכ"כ בשב"ל (סי' עט) בשם רבינו ישעיה, שקריאת המוספין אינה חובה, שהרי אינה נזכרת לא במשנה ולא בתוספתא ולא בתלמוד בבלי ולא בירושלמי, ואינו אלא תיקון הגאונים וראשי ישיבות, שהמפטיר יקרא במוספין וכו'. ע"ש. אמנם הרא"ש והמרדכי והאגודה כתבו שיש לזה סמך בירושלמי. ומיהו הירושלמי דמייתו המרדכי והאגודה כעת לא מצאתי לפנינו. ועיין בספר קרבן נתנאל.

א) מבואר בטור וש"ע סי' תרנט. ומקורו בסדר רב עמרם (סדר פסח עמ' קעח). וע' בגמרא (מגילה לא.), ובברכ"י (סי' תרנט אות ב. ובס' תצ אות ה). ובמנחה של שבת, קורין ג' עולים בפרשת זאת הברכה.

וכתבו הרא"ש (פ' בני העיר סי' י) והר"ן (שם י): והמרדכי (מגילה סי' תתלא) שלא נמצא בתלמוד שמוציאין ב' ס"ת, אלא שרב עמרם (סדר פסח עמ' קעח) כתב כן. ואולי רבנן סבוראי והגאונים אחריהם הנהיגו כן, וסמכו על מה שאמרו בגמ' (מגילה א: תענית כו:). שאמר לו הקב"ה לאברהם דבזמן שאין ביהמ"ק קיים יהיו ישראל קורין בסדר קרבנות,

המקור למנהג הקפת התיבה עם הס"ת בלולב

ובתשו' הגאונים (שע"ת סי' לא) איתא, רמז להקפת הס"ת בלולב והדס, מהכא "אסרו" חג בעבותים, והיינו לשון הקפה, כמו שנאמר "אוסרי" לגפן עירה, ומתרגמינן "יסחר" ישראל לקרתיה (לשון סחור סחור), בעבותים היינו ענף עץ עבות. ע"כ. והראב"ה (סוכה סי' תרצב וסי' תרצט) הביא דברי הילקוט הנ"ל בשם הירושלמי. וכ"ה ברוקח (סי' רכא), ושבה"ל (סי' שסט) ועוד. [וע' למהר"ץ חיות בס' אמרי בינה (סימן ט) שכתב, שהראשונים היו רגילים לכנות כל מה שזכור במדרשים ופסיקות, אשר נתחברו בא"י, בשם "ירושלמי", ולא דקדקו לפרש באיזה מדרש נזכר כן. והביא כמה דוגמאות לכך. וראה בעין יצחק ח"א כללי הירושלמי].

ומבואר בביאור הגר"א (ר"ס תרס), דמשום הכי אנו

א) במדרש תהלים (מזמור כו), ארחץ בנקיין כפי ואסובבה את מזבחך ה'. כדתנן (סוכה מה). בכל יום היו מקיפים את המזבח פעם אחת ואומרים אנא ה' הושיעה נא, ובמה היו מקיפין אותו, בלולב והדס וערבה בימין, ואתרוג בשמאל. וכ"ה בילקוט (תהלים סי' תשג), וכיצד סדר ההקפה, כל ישראל נוטלים את לולביהן בידיהם הימנית ואתרוגיהם בידיהם השמאלית ומקיפים. ובזמן הזה חזן הכנסת עומד כמלאך האלהים וס"ת בורועו והעם מקיפין אותו דוגמת הקפת המזבח. ע"כ. וכן מבואר בטור ובש"ע (סימן תרס) שההקפות הן זכר למקדש, כדתנן בכל יום היו מקיפים את המזבח פעם אחת, ובשביעי שבע פעמים. וכ"כ היראים (סי' קכד).

מקיפים בלולב את הבימה, וס"ת שעליו, כמו שהיו מקיפין את המזבח בעזרה, משום דהשולחן שקורין עליו הוא במקום מזבח שבעזרה. [וכן נוהגין שיהא ס"ת בשעת תקיעת שופר על הבימה, כדי שיהיה כעין תקיעת חצוצרות על הקרבת הקרבנות על המזבח. משיב דבר (ח"א סי' טז)]. וכ"ה במשנ"ב, שהבימה נשארה לנו במקום מזבח, כדאי' במגילה (לא), אמר הקב"ה כל זמן שיהיו קוראין לפני בסדר הקרבנות מעלה אני עליהן כאילו מקריבין לפני.

וע"ש בביאור הגר"א, שהקשה ע"ד המדרש הנ"ל שכל ישראל נוטלים לולביהם ומקיפים וכו'. והרי בבית המקדש לא היתה ההקפה אלא בכהנים, שהרי אין זר נכנס בין האולם והמזבח. ע"כ. והנה כן מבואר גם בריטב"א (סוכה מד.) כהנים בעלי מומין נכנסים בין האולם ולמזבח, למצות ערבה. וקשה מדתנן בפ"ק דכלים, עשר קדושות הן, ומהן, בין האולם ולמזבח, שאין כהנים בעלי מומין ופרועי ראש נכנסים לשם. וי"ל, דלק"מ, דההיא מעלה מדרבנן היא, והכא בהקפת מצות ערבה אוקמה אדין תורה. אבל זרים אסורים להכנס לשם מן התורה, ואין נכנסים שם אף להקפה. ע"כ.

אולם בערוך לנר (סוכה מד.) העיר ע"ז, שהמהרש"ל והמהר"ם כתבו בדעת התוס', שאם בעלי מומין מדרבנן, זרים ג"כ מדרבנן. ודברי הריטב"א צ"ע דנהי דאיכא פלוגתא אי הני מעלות מדאורייתא או מדרבנן, וכמ"ש הרע"ב (פ"ק דכלים ט"ט), והתוס' יו"ט שם, שלדעת הרמב"ם הוה מן התורה, ולדעת הראב"ד ורבתיי של הרע"ב, מדרבנן, מ"מ מנין לנו לחלק בין זרים לכהנים בעלי מומין, ומהיכא תיתי איסור תורה לגבי זרים. ע"ש.

ובאמת שכבר ישב על מדוכה זו האו"ז (ח"ב סי' שטו), שהביא מ"ש רש"י, כהנים בעלי מומין וכו', שא"א להקיף המזבח א"כ נכנסים בין האולם ולמזבח, וכל השנה אסורים להכנס שם. כדאיתא בפ"ק דכלים. וכתב ע"ז, ולכאורה משמע שלא היו מקיפים אלא הכהנים ולא ישראל. וא"כ עתה מ"ט מקיפין ישראל, והלא ההקפה עתה אינה אלא זכר להקפת המזבח בביהמ"ק? אולם מצאתי סמך למנהגינו בירושלמי, כיצד סדר הקפה, כל ישראל נוטלים את לולביהן וכו', ומקיפין הקפה אחת, וביום השביעי שבע פעמים. הרי ראייה שהקפה גם בישראל. ואף שבתלמוד שלנו משמע שלא היו מקיפים רק כהנים, מ"מ נראה בעיני דהירושלמי

והש"ס דידן לא פליגי, ותרוייהו ס"ל שהקפה היתה בישראל, שהרי גם כהן בעל מום, הוא זר לענין זה, שאסור לו בכל השנה להכנס בין האולם ולמזבח, ומ"מ עתה בעבור מצות הקפה התירו לו, וה"ה לישראל, והא דנקט כהנים בעלי מומין לאו דוקא, אלא ה"ה ישראל וכו'. ע"כ. ונראה דס"ל להאו"ז דמעלות דרבנן ניהו, ובמקום מצות ערבה לא גזרו בין כהנים בעלי מומין ובין בישראל.

והנה הרמב"ם בספר המצוות (מל"ח טו) כתב, הזהיר הכתוב לכהן בעל מום שלא יכנס בין האולם והמזבח והיכל, שנאמר אך אל הפרוכת לא יבא. (והכי איתא בעירובין קה.). והרמב"ן שם השיג עליו, ממה שאמרו בסוכה (מד.) כהנים בעלי מומין נכנסים בין האולם ולמזבח להקפת הערבה, שהתירו להם איסור כניסה דרבנן משום מצות ערבה. והא דכתיב אל הפרוכת לא יבא, הכוונה שלא יבא לעבוד עבודה, וכמו שאמר ולא יחלל את מקדשי לומר שאם עבד חילל. והכי איתא להדיא בספרי בפסוק ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם. ע"ש.

ובס' לב שמח שם כתב דס"ל להרמב"ן דהא דתנן (בפ"ק דכלים), שאין בעלי מומין נכנסים בין האולם ולמזבח, אין זה מה"ת, אלא מעלה היא מדבריהם. וכד' הראב"ד (ספ"א מהל' ביאת מקדש). עכ"ת. ד. ואפשר שהרמב"ם ס"ל שאין הלכה כר"ל שמתיר לכהנים בעלי מומין להכנס בין האולם ולמזבח למצות ערבה, אלא כר' יוחנן דא"ל לר"ל מאן אמרה בנטילה, דילמא בזקיפה, פרש"י, מאן אמרה בנטילה, שהיא חובת הכהנים, דילמא בזקיפה, ודי שכהן אחד זוקפה, ואינה חובה על כל הכהנים.

ובשו"ת הר"י מיגאש (סימן מד) כתב, וששאלת אהא דתנן (סוכה מה.) שהיו מקיפין את המזבח, והא בין האולם ולמזבח מקום של הכהנים הוא, ואין רשות לישראל להכנס לשם. תשובה, הא דתנן מקיפין לאו הקפה בהילוך היא כמו שאנו נוהגים היום בהקפה של הושענא סביבות הס"ת, אלא הקפה בעמידה היא, כההיא דיומא (כה.) מקיפים היו הכהנים ועומדים כמין בכוליאר. ואותו יום של ערבה היו עומדים סביבות המזבח, ואיכא לפרושי שהכהנים היו עומדים סביבות המזבח ובין האולם והמזבח, וישראל היו מקיפים והולכים מצד דרום ועד צפון וחוזרים ומקיפים מצפון ועד מזרח ועד דרום וכו'. והפירוש הראשון קבלנוהו מרבינו. וכ"כ

האולם ולמזבח, א"ל ר' יוחנן מי אמרה מבעלי מומין, דילמא בתמימים. והרמב"ם בס' המצות (מ"ל"ח ט) כתב, שאסור לבעל מום מה"ת להכנס לשם, והרמב"ן השיג עליו מהא דר"ל, ואפשר שהרמב"ם לא חש להא דר"ל, וס"ל כמ"ש במסקנא דדוקא בתמימים. עכת"ד.

ובשרשי הים (ח"א דף קלג ע"ד) כתב לתרץ קו' מהרח"א, שאם כוונתו על המשנה דבין האולם ולמזבח אין בעלי מומין נכנסים לשם, י"ל דכיון דבמתני' תנן בעלי מומין ופרועי ראש, וגבי פרועי ראש הא לא שרי כלל, א"כ י"ל דאה"נ דבעלי מומין הותרו לצורך מצות ערבה וכו'. ע"ש. ובאמת שהתוס' (סוכה מד.) כתבו, דלריש לקיש דשרי כהנים בעלי מומין, הוא הדין דמצי למימר הכי לגבי פרועי ראש דתרוייהו אסירי אם לא משום ערבה. ומוכח שאף פרועי ראש הותרו להכנס למצות ערבה. וצ"ע. [ילקוט מועדים (עמ' קפ), ע"פ תשובה בכתב יד למרן אאמור"ר. ובחזו"ע סוכות עמ' שפא].

אם יכול להחזיק את הלולב והאתרוג בימין והסידור בשמאלו

וכן העלה ה"ט"ז (סי' תרנא ס"ק יד). וכ"כ בכפות תמרים (סוכה לט.) דמ"ש מרן בב"י (סי' תרנא) מהארחות חיים (אות יט) בשם רבינו שלמה, שנטלן בידו אחת לא יצא, לי נראה שאין דברי הר"ש מוכרחים. וכ"פ החמד משה (סי' תרנא סק"א).

גם בערך השלחן (סי' תרנא סק"ט), הוכיח במישור מד' התוס' והרא"ש והטור, שאם נטלן בידו אחת יצא. וכ"כ החת"ס (בהגהותיו סימן תרנא. ובחי' סוכה לו:).

ובאמת שהארחות חיים שם (אות כג) הדר תבריה לגזיזה, וכתב שאם אחז את ארבעת המינים ביד ימינו יצא. ע"ש.

ואפשר דמ"ש מרן השמיט בש"ע דברי הארחות חיים. וכ"כ בס' מועדי ה' (למהר"י נאגד דף פו.), שדעת הש"ע שאפי' נטלם ביד אחת יצא. ולכן השמיט מהש"ע מ"ש בב"י בשם הא"ח. וע"ע בא"ר (סק"י) בשם האמרכל, שאם נטלם ביד אחת יצא. ואע"פ שבוזרע אמת (ח"ג סי' עה) כתב, שדברי הגנת ורדים אין להם פנים כלל, והסתמך על מ"ש הארחות חיים, הובא בב"י (סי' תרנא), שאם נטלם כולם בידו אחת לא יצא, משום דכתיב כפות תמרים, ולא וכפות. וכ"כ הרמ"א בדרכי משה שם בשם הכל בו. מ"מ נראה שבהקפות של ההושענות שאינם

הגאונים בתשובותיהם. ע"כ. אבל רבינו יצחק אבן גיאת (בהל' לולב עמוד קיד) כתב, והא דאמר גאון שאין לישראל להכנס בין האולם ולמזבח, ודאי שאין להם להכנס לעבודה, אבל בעונת מצוה הותרו.

והגר"ח אלפנדארי בס' דרך הקודש (הגלוח לספר מגיד מראשית, דף יד:) כתב, תנן התם (סוכה מה.) בכל יום ויום מקיפין את המזבח וכו', משמע שכל ישראל היו מקיפין אותו ככל אשר אנחנו עושים פה היום זכר למקדש. והמהרימ"ט כתב (במתני' דפ"ק דכלים), שבין האולם והמזבח, אין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסים. וק"ל, הא דתנן בכל יום היו מקיפין את המזבח, דמשמע שכל ישראל מקיפין, וק' שהרי אף הכהנים בזמן שאין בגדיהם עליהם אינם יכולים להכנס, כ"ש ישראל. וי"ל שבשעת צרכיהם שרי. ע"כ. וכתב עליו מהרח"א, ותימה, מה צורך יש בהקפת ערבה, ואם הוא מן התורה ולכן הותר להכנס אמאי לא מפרש לה במתני', ועוד דבסוכה (מד.) אמר ר"ל כהנים בעלי מומין נכנסים בין

ומה שכתבנו שיכול להחזיק הלולב והאתרוג בימין והסידור בשמאלו, הנה בבא"ח (פרשת האזינו אות יד) כתב, צריך שיטול הלולב בימין והאתרוג בשמאל גם בהקפות שמקיפים בלולב, כי יש בנ"א טועים ואוחזים הלולב והאתרוג ביד אחת, והסידור שאומרים בו ההושענות ביד השנית, וזה אינו נכון, אלא גם בהקפות יאחז הלולב בימין והאתרוג בשמאל. ע"כ. אך נראה שהנוהגים לאחוז הלולב והאתרוג בימין והסידור בשמאל בשעת ההקפות יש להם ע"מ שיסמוכו. וכ"כ הרב גנת ורדים, בגן המלך (סי' קלח), וז"ל: "בגמ' (לו:) איתא לולב בימין ואתרוג בשמאל. מ"ט הני תלתא מצות והאי חדא מצוה. ומשמע שאם יכול לאחוז גם האתרוג בימינו עדיף טפי, שיעשה כל המצוה בכללה בימין. לכן אנו נוהגים בהקפות, שאוחזים הלולב והאתרוג בימין, וסידור ההושענות בשמאל". ע"כ. וכ"כ בשו"ת ירים משה (סימן טו אות ד). [וזה עפ"ד האר"ח (הל' לולב סוף אות כג), שאם נטל הלולב והאתרוג ביד ימינו יצא. וכ"כ האהל מועד (דרך ד נתיב ד). וכן מוכח מלשון הרמב"ם (פ"ז מהל' לולב ה"ט)].

גם הגאון ר' מאיר שמחה (בפ"ג דסוכה אות ח), הוכיח מדברי הרמב"ם, שאם נטלם כולם ביד אחת יצא. ע"ש. וכ"כ בכה"ח (סי' תרנא ס"ק לג) עפ"ד הרמב"ם.

ב. מי שאין לו לולב לא יקיף, אלא ימתין עד שחבירו יסיים להקיף, ויקח ממנו את הלולב והאתרוג ויקיף בהם. ואם יש יחידים שרוצים להקיף בלי לולב, אין למחות בידם כלל. **ג.** מי שהוא חולה ואי אפשר לו ללכת לבית הכנסת להקיף עם הצבור, יניח כסא או שלחן באמצע חדרו, ויניח עליו ספר תנ"ך שנדפס בקדושה, או חמשה חומשי תורה, ויקיף, כדי שלא יתבטל מן ההקפות. **ג.**

אלא מנהג, ויש לו צורך להחזיק הסידור בשמאל, רשאי ליטלם ביד אחת. וכ"כ באבן ישראל (ח"ט עמוד קכו), שבהקפות להושענות אפי' נטלם כולם בידו אחת, (כדי שיטול הסידור בידו השמאלית), ש"ד. ובלקט הקציר (סימן לג אות כד, עמוד תפ) כתב וז"ל:

מי שאין לו לולב לא יקיף

י"א שאין מקיפים בלא לולב, וי"א שמקיפים. ורש"י (מחז"ו סי' שפב) ובסידור רש"י סימן רכז. ובאו"ז ח"ב סי' שטו) השיב שלא יקיף, וראיה משבת שאין מקיפין. ובשו"ת כתונת יוסף (סי' כח) כתב שהרב חמדת ימים הפליג מאד בפגם שנעשה למי שמקיף בלא לולב, ושכן מנהגינו דמי שאין לו לולב אינו מקיף. ע"ש. וכ"פ הגר"ח פלאגי במועד לכל חי (סי' כג אות קיט), ומר בריה ביפה ללב (סימן תרס סק"ה). ואחר שפשט המנהג כן, אתי מנהג ומבטל מנהג.

ומיהו אם יש יחידים שרוצים להקיף בלי לולב, אין למחות בידם, ובפרט לפמ"ש מהר"י עייאש בשו"ת בית יהודה (ח"א סי' יח), שאין שום איסור להקיף בלי לולב, ואפי' איסור קל, ליכא. והביא מ"ש בשו"ר כנה"ג, שביום הושע"ר כולם יקיפו אף מי שאין לו לולב. וע' בס' בכורי יעקב (סי' תרס סק"ז).

ב. ומה שכתבנו שמי שאין לו לולב לא יקיף, הוא עפ"ד הברכ"י (סי' תרס סק"א), על דרך הסוד. וכ"כ בעה"ש (סי' תרסד סק"ב). ואף שדעת מרן (בסי' תרס ס"ב) שנוהגים שגם מי שאין לו לולב מקיף את התיבה, מנהג קדמון הוא כדעת האר"י ז"ל שאינו מקיף את התיבה. ואינו נגד דעת מרן, שהרי מרן עצמו כתב בהקדמתו שלא בא לעקור מנהגים שקדמו למה שנתבאר בש"ע.

ועוד, שבדברים שאין בהם איסור והיתר, אפשר לעשות כפי הסוד, וכמ"ש מרן בתשובת אבקת רוכל (סי' כח), שבדברים שאינם תלויים באיסור והיתר אזלינן בחר המנהג, אם הוא נראה לנו הגון, ואף שהוא נגד התלמוד. והביא שם כמה דוגמאות לכך. [ילקו"י מועדים עמ' קפ, חזו"ע סוכות, עמ' שפן]. וראה בארחות חיים (אות לד) שנחלקו בזה הגאונים,

חולה יניח בביתו תנ"ך או חומש על שלחן או כסא ויקיף

הרב שם חדש (על היראים ח"א סי' קכד) כתב, ראיתי פה עיה"ק ירושלים ת"ו, לשלמים וכן רבים, שאין מקיפים את התיבה שבה הס"ת שמקיף הש"ץ עם הקהל, אלא מניחים כסא בצד ביהכ"נ ומניחים בה אחד מספרי התורה שהוציאו, ומקיפים אותו, וזהו טעמם להקל מעליהם ומעל הצבור טורה זמן ההקפה. ונראה שיש להם ע"מ שיסמוכו, כי לסברת היראים והרמב"ם א"צ הקפת התיבה דוקא. ומ"מ למעשה גם כשיש בזה טורה יקיף עם הציבור ולא יפרוש לעצמו, וכ"ש שע"פ הסוד יש להקיף את התיבה דוקא. וראה עוד בכה"ח (סק"ב) אם שלחן נחשב כמו תיבה.

ג. כתב בבן איש חי (פר' האזינו סעיף טו), ההקפות בלולב בכל ימות החג יוכל להקיף את התיבה שבבית הכנסת **אע"פ שאין עליה ס"ת**, דאין הנחת ס"ת על התיבה מעכבת בדבר ההקפות, דהעיקר לפי הסוד בזה הוא התיבה. מיהו אותם בני אדם שאין הולכים לביהכ"נ מחמת אונס, ומניחים כסא אחד מן הבית ומקיפים אותו, א"ז כלום דאין זה נחשב תיבה, ועכ"ז נ"ל מי שהוא חולה וא"א לו להקיף תיבה בביהכ"נ יניח כסא בביתו, ויניח עליו ספר תנ"ך ויקיף, כדי שלא לבטל מצות ההקפה, והשי"ת ברחמיו לא ימנע טוב להולכים בתמים. [ילקו"י מועדים (עמ' קפ). חזו"ע סוכות עמ' שפח]. ומאידך

ד. מנהגינו פשוט להקדים אמירת ההושענות, והקפת התיבה, לפני תפלת מוסף, שמאחר וכיום כל האנשים נמצאים בבית הכנסת בשעה זו, לכולי עלמא אין צריך לדחות אמירת ההושענות כדי לקיים מצות ברוב עם הדרת מלך, ובלאו הכי מצות זריזין מקדימין למצוות, קודמת למצות "ברוב עם הדרת מלך". (ד)

אם לומר ההושענות אחר ההלל, או אחר מוסף

הרב ח"ו. ולכן במקומות שמצא לנכון לשנות המנהג בקעה מצא וגדר בה גדר. ואנן יתמי דיתמי אין לנו ללמוד מזה לשנות מנהגים, כשיש לחוש למחלוקת ריב ומדון. וכמ"ש בשו"ת מהריק"ו (סימן ט) בשם רבינו יצחק בן גיאת.

ומ"מ האמת שלא יפה עשה הגביר הנ"ל, שעמד נגד כבוד המרא דאתרא מהר"י מאיו, אשר נודע שמו בשערים בגדולתו בתורה, וגם נגד הסכמת כל הקהל, וכן לא יעשה. שכבר כתב מהריק"ש (יו"ד סי' רמב), שאם בא חכם לתקן ולשנות איזה מנהג, אין בזה שום פגם לראשונים, שמקום הניחו לו להתגדר בו (חולק ז). וע' בשו"ת יבי"א (ח"י סי' כא אות ח הלאה) כמה גדולים שעשו מעשה ושינו במקומותיהם כמה מנהגים בסדרי התפלה ובכמה מנהגים שונים. והנהיגו מנהגים נכונים יותר לפי דעתם. ואין פרוצה פה. וכ"כ בדברי יוסף אירגאס (סי' ט ה), שכל שהמנהג אינו עולה יפה לפ"ד הפוסקים, ראוי לנו לבטל ולהנהיג המנהג היפה יותר, ואין לישען על משענת קנה רצוץ של האומרים שאין לשנות המנהג אפי' אינו הגון ויפה, כי דברים הללו אין בהם ממש, כי לא מצאנו ולא ראינו מי שיאמר שאין לשנות במנהגי התפלות, וכמ"ש המהרשד"ם (סי' לה). רק יש לעשות כן בלתי מחלוקת. ע"כ. גם בנוה שלום שולאל (סי' תקפב דף גג:) תמה על מי שאמר שאין לשנות המנהג, שהרי מי לנו גדול מרבינו האי גאון ששינה המנהג של הפטרה ביום שמחת תורה, והנהיג להפטיר בריש ספר יהושע, משה עבדי מת, מעין הנאמר בפרשה של היום. וכן הריב"ש בתשו' (סי' לה) כתב ששינה מנהג ק"ק סרקסטה לעשות תפלת לחש וחזרה במוסף של ר"ה. ואף הכנה"ג שינה כמה מנהגים, כמבואר בכנה"ג (סי' רפב), ובשכנה"ג (סי' רפד ותקסו). ועוד. ונסתייע גם מדברי מהר"י אירגאס הנ"ל. וע"ע בס' מועד לכל חי (סי' כה אות לו).

והגאון מהר"י הלוי בשו"ת דברי יוסף הנ"ל (סי' ד) אע"פ שנתן חשיבות למנהגים, מ"מ כתב שאם רוב

(ד) הנה הרב המג"ן ז"ל בס' קרבן חגיגה (סימן פו), כתב, שהעיקר כמנהג עה"ק ירושת"ו, לומר ההושענות אחר ההלל, ודלא כמנהג שאר מקומות שעושין ההקפות וההושענות אחר תפלת מוסף. וכדמוכח מההיא דר"ה, דהא דזריזין מקדימין למצות דחי לטעמא דברוב עם הדרת מלך. ודלא כמנהג חו"ל שעושים ההקפות אחר תפלת מוסף (וכדעת הב"ח). והרב חמדת ימים (סוכה, דף רכב.) האריך לבאר ההוכחה מהגמ' (ר"ה לב:), דזריזים עדיף מרוב עם. וע"ע ביבי"א (ח"ב חו"ד סי' יח). וכ"כ בנגיד ומצוה (דף לב.) שטוב לעשות ההקפות תיכף אחר שגומרים את ההלל. וכ"כ ביד אהרן (סי' תרס). גם בסידור רב סעדיה גאון (עמ' רלז) כתב לומר ההושענות אחר ההלל. וע' בערוה"ש (סי' תרנט ס"ב).

וע"ע למהר"ח פלאגי בשו"ת חקקי לב (ח"א אר"ח סימן ו, דף ז). שכתב, שהגאון גדול הדור מהר"י מאיו (המחבר שריש הים ועוד) ביקש מהצבור לשנות את מנהג עירם שהיו אומרים ההושענות בחג הסוכות אחר תפלת מוסף, ולקבוע אמירתן אחר ההלל כמנהג ארץ ישראל, וכדעת הרב המג"ן והמקובלים, וכל היחידים הסכימו עמו לשנות המנהג, זולת הגביר החכם רבי יעקב רבי שעמד כנגדו ולא הניחו לשנות המנהג, כי אמר שלא לחנם הנהיגו כן זה כמה דורות, שבודאי שיש לו איזה סמך וראיה, ואנחנו לא נדע. וכראות הגאון כן משך ידו מלשנות המנהג. וכן חזר על המעשה הנ"ל בשו"ת לב חיים (ח"ב סימן ט דף ו: וסימן קכו דף צג ע"ד). ע"ש. וראה בספרו משא חיים (חלק המנהגים מערכת ג' אות כח) שאין כח ביד חכם גדול ואפילו גדול לשנות שום מנהג. [וע"ע בספרו סמיכה לחיים (סימן א) שדעת רוב ככל הפוס' ראשונים ואחרונים, שכל שנראה שיש שמץ של איסור במנהג, יש לבטל את המנהג]. ומה שמצינו שרבינו הגרי"ח שינה כמה מנהגים, זהו משום שהיתה לו השפעה גדולה על אנשי קהלתו. וכמ"ש הרה"ג בן ציון מ. חזן זצ"ל בתחלת ספר דעת ותבונה, שלא היה שום חשש שמי שהוא ימרה את פיו או לעשות מחלוקת נגד

ה. בשבת חול המועד סוכות, אין לעשות הקפה של התיבה עם הספר תורה, ואין לומר ההושענות של אותו יום כלל. וכן המנהג, ושב ואל תעשה עדיף. ה.

הצבור מסכימים לשנות המנהג, רשאים לשנותו, ואין כאן חשש מחלוקת שכיון שרוב הצבור מתרצים בשינוי המנהג לא חיישינן למיעוטא, ושכן מוכח בתשו' מהרשד"ם. ע"ש. לפ"ז היה הגאון יכול לשנות מנהגם כיון שרוב ככל הצבור הסכימו בפה מלא לדבריו, ואמר: "כל מה שיאמר רבינו נעשה". וא"כ לא היה לו להשיג במחאתו של

שלא לשנות מנהגי ארץ ישראל, ואין לומר הושענות בשבת חול המועד

בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' לה אות ב) עוד כיו"ב, מנהגים רבים שנהגו בהם בזמן מרן, ונשתנו בדורות שלאחריו, כמו בענין התקיעות בר"ה במוסף בתפלת לחש. שלדעת מרן הש"ע אין לתקוע בתפלת הלחש של מוסף, אלא רק בחזרת הש"צ, והיום פשט המנהג אצלנו לתקוע גם בלחש שלשים קולות, כמ"ש התוס' (ר"ה לג:), ובספר המנהיג (הל' שופר סי' כא) ועוד. וכן מבואר כ"ז בשלחן גבוה (סי' תקצא סק"ב), ובשו"ת לב חיים פלאגי (ח"ב סי' רטו), ובשו"ת ויקרא אברהם (קוני מקום שנהגו דף קכב ע"ג). וראה עוד כיו"ב בשו"ב (או"ח סי' רצד). ובמזבח אדמה (דף ח). ולכן אין לשנות מהמנהג שפשט לאחרונה באר"י וגלילתיה שלא לומר הושענות בשבת, וכ"כ בספר נהר מצרים (הלכות לולב אות י), שכן מנהג ירושלים ומצרים. ושוא"ת עדיף. וגם קהלות שבהיותם בחו"ל נהגו לומר הושענות בשבת חוה"מ, כשהגיעו לאר"י שלא על דעת לחזור, יש להם לנהוג כמנהג אר"י, ולא להביא עמהם מנהגי חו"ל, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים, ויעשו כולם אגודה אחת. ניהוד"ח ח"ב סי' עה. חזו"ע סוכות עמ' שצ. ובספר צמח צדק כתב, שלמחרת השבת יאמרו ההושענות של ב' הימים. ע"ש. אך אין אנו נוהגים כן.

ויש להבהיר, שהדבר פשוט שאין זה נקרא בשם מנהג נגד מרן, שהנידון בתקפו של מנהג הוא בעיקר במנהגים שיש בהם חשש איסור והיתר, אבל לא בדברים שאין בהם חשש איסור והיתר, וכמ"ש בשו"ת אבקת רוכל (סי' כח) שמצינו מנהגים נגד התלמוד, וזה משום שאין הדבר תלוי באיסור והיתר, ורשאים לעשות כפי שנראה לגדולי הדורות להנהיג, וגם כאן היו כמה מנהגים בעניינים כאלו

הנה רבינו יצחק בן גיאת בס' מאה שערים (עמ' קיד) כתב, נשאל רב שרירא גאון, מקום שנהגו לומר הושענא בשבת, ואין מקיפין את התיבה, אלא החזן עומד ואומר הושענא מעניינו של יום, האם מותר לעשות כן, והשיב, שאסור לעשות כן, כדי שלא יבואו התינוקות למיסרך כששומעים שהצבור עונים הושענא בשבת, כדרך שעושים בחול, ואין מתברר להם שאין הלולב ניטל בשבת. ע"כ.

ובספר המנהיג (הל' לולב אות מב) הביא דברי רב שרירא גאון, וכתב, אבל רש"י בתשובה כתב שבשבת שאין הלולב ניטל בו אין בו הקפת התיבה, אבל החזן אומר ענין היום בהושענא וכמנהג צרפת ופרובינצא. ומאחר שאין לולב ואין הקפה בשבת אין כאן חשש שיבואו התינוקות למיסרך. וכן מנהג כל ישראל לומר בו הושענא של שבת. ע"כ. ותשובת רש"י הובאה במחזור ויטרי (סי' שפב), ובהגהות אשר"י (סוכה מד.). ובעל העיטור בהלכות לולב (דף צג) כתב, שגם בינו סעדיה גאון כתב דאף שאין להקיף בשבת, אומרים הושענות מעין שבת, ועונים הצבור הושענא. ובסוף דבריו הביא תשובת רב שרירא גאון הנ"ל. וכן הטור (סי' תרס) הזכיר מחלוקת רב שרירא גאון ורש"י.

ומרן הש"ע (שם סעי' ג) פסק בזה"ל: יש מי שאומר שאין לומר הושענות בשבת, ולא נהגו כן. ע"כ. ונראה מזה שבזמן מרן היו נוהגים לומר סדר הושענות בשבת. אבל מרן החיד"א בברכ"י (סי' תרס אות ג) כתב על זה, ובזמנינו בעיר עזו לנו ציון קרית מועדינו אין אומרים סדר הושענות בשבת. וכן עיקר. עכ"ל. והיינו, שנשתנה המנהג ממה שהיה בזמן מרן, ואין אומרים הושענות בשבת, וע"ע

ו. גם האבל על אביו ואמו תוך י"ב חודש, מקיף את התיבה עם ד' המינים. ואין לאבל להמנע מכך. וכבר נתבאר לעיל שאפילו מי שאירע לו אבל באמצע החג, שאינו נוהג אבילות בפרהסיא אלא אחר החג, מקיף את התיבה עם ד' המינים, כרגיל. ודעת הרמ"א שאינו מקיף. (ו)

ז. כל מי שיש בידו לולב, עליו להקיף יחד עם הציבור, גם אם יש דוחק המקום, ולא יתכבד בעצמו. (ז)

ח. בשעת ההקפה יעמוד אדם ירא שמים אצל הספר תורה. ולעמוד אצל הספר תורה, והנכון הוא שמידי פעם יחליף עם אחר שיעמוד תחתיו וילך הוא להקיף את התיבה. (ח)

שאינם תלויים באיסור והיתר, וגדולי הדורות הגם שהיו תלמידי תלמידי של מרן, והוא מורינו ורבינו לדורות, מ"מ ראו לנכון שיותר טוב לנהוג אחרת כגון במה שנתגלה ע"פ הקבלה, בדברים שאין בהם קביעת דין חדש בתורה, או חשש בהלכה. [נז"ל מרן בתשובת אבקת רוכל שם, לגבי שינויים בנוסח סדר העבודה ביוהכ"פ וכדומה: הפוסקים שכתבו נוסח אנא 'השם', לא לפסוק הלכה נתכוונו ולדחות דברי רבי חגי והתוספתא, שא"ז תלוי בפסק הלכה כיון שאין איסור בדבר. ולכן אף שהם כתבו שיאמר אנא 'השם', מי שירצה לומר אנא 'בשם' כרבי חגי הרשות בידו. ודוגמא לזה, שכבר ידוע שכל הפוסקים שלנו הם ע"פ התלמוד, וכל אשר בשם ישראל יכונה אינו רשאי לזוז מפסק התלמוד וכל הפורש ממנו כפורש מחייו, ועכ"ז יש דברים

שאנו מניחים דבר התלמוד ונוהגים כספרים אחרים, כמו שבגמ' אמרו שבתעניות קורים ברכות וקללות, ואנו אין נוהגים כן, אלא קורים ויחל כמ"ש במסכת סופרים. וכן בר"ח אלול שחל בשבת, היה ראוי להפטיר השמים כסאי כמו שפסקו בגמ', ואין אנו מפטירי' אלא בחדא משבע דנחמתא כדברי פסיקתא. והטעם, לפי שאין דברים אלו תלויים בדבר איסור והיתר, ולכן הרשות בידינו לקרות או להפטיר כדברי מי שיראה לנו שהוא יותר נכון. ומשם נלמד לנדון שלפנינו שאפי' אם היו הפוסקים כותבים אנא השם בדוקא, שהרשות בידינו להניח דבריהם ולומר אנא בשם, כיון שאינו דבר התלוי באיסור והיתר. ע"כ.]

(ו) מרן הבית יוסף בסי' תרס. וע"ע בכף החיים שם ס"ק טוב. ועיין מועד לכל חי (סי' כג ס"ק קכג). ודו"ק. והארכנו בזה לעיל סי' תרנא סעיף כט.

כל מי שיש בידו לולב, עליו להקיף יחד עם הציבור, גם אם יש דוחק

בזה יותר מדאי לחלוק כבוד לחבירו שילך לפניו, ולא ישמעו, והטלנו פשרה ביניהם. ע"כ. וכתב בא"ר (שם), ומזה תבין שרע המעשה אשר קצת עושים בחג הסוכות, שעומדים בלולביהם ואינם מקיפים משום כבוד מי בראש, והם עושין כמעשה ירבעם שלא עלה לרגל משום כבוד, ולא עשה תשובה משום ששמע שדוד המלך ילך בראש.

(ז) כ"כ בשכנה"ג (סי' תרס), שמי שיש לו לולב ואינו מקיף, רעה עושה (הובא בא"ר סי' קמא סק"ט). וכתב הרמ"ע מפאנו (סי' פג), שנים המתגאים זה על זה מי יעבור לפני חבירו, ראוי להוכיחם בדברים, שבקדושת המקום לא יסבלו גאווה וכח בשום פנים, ואיזהו מכובד המכבד את הבריות. וכבר נשאלו על שני גדולי עולם שתמיד היו מפצירים זה

אם עדיף לעמוד עם הס"ת או להקיף

זה עפמ"ש מרן בש"ע, שמניחים ס"ת על התיבה, ומקיפין. והובא בקצרה במועד לכל חי (סי' כג אות קכ) שלאחזו הס"ת בהקפה, קודם להקפת התיבה, ואם אפשר לקיים שתייהם מה טוב. ואמנם ככה"ח סופר (סק"ו) כתב שעדיף להקיף את התיבה מאשר יחזיק את הס"ת ולא יקיף, כי ע"פ הסוד אין צורך בהקפת הס"ת, רק בהקפת התיבה.

(ח) מרן החיד"א בספר לדוד אמת (סי' ד, אות יד) כתב, שלהחזיק הס"ת בידו בשעה שמקיפים, זהו מצוה יותר מהקפה בלולב. ומי שקנה ספר ההושענות ועומד עמו על התיבה, טוב שיתנגנו לאחר, והוא יקיף גם כן, ויקיים שתייהם, ואם א"א, עדיף לעמוד עם הס"ת. שגדול המעשה יותר מן העושה. ע"כ. והיינו שהוא מוכה את הציבור כולו בהקפת הס"ת,

סימן תרסא - קידוש ליל יום טוב השני

א. בליל יום טוב שני של גלויות אומר קידוש ושהחיינו, ואחר כך ברכת לישוב בסוכה.
[והיינו למקומות שעושים שני ימים טובים של גלויות]. א)

והרמ"א (סי' תרנב) כתב, שהמדקדק יאחזו הלולב בידו כשנכנס מביתו לבה"כ, וגם בשעת התפלה, וכן יחזירו לביתו, כדי לחבב המצות. ומקורו מדברי הטור שם, שהמדקדק במעשיו יעשה כאנשי ירושלים, שיוצא מביתו ולולבו בידו, קורא ק"ש ומתפלל ולולבו בידו, קורא בתורה ונושא כפיו מניחו ע"ג קרקע לנחם אבלים ולבקר חולים ולולבו בידו, נכנס לבית המדרש משגרו ביד בנו וכו'. וכתב בא"ר שם (סק"ב) בשם הב"ח (שם), דמי שאין מדקדק בשאר מעשיו מיחזי כיוהרא (ביח"ס"ב). ומפני זה לא נהגו עכשיו בזה (שכנה"ג הגה"ט אות א), מיהו נוהגים שמוליכים בעצמו לבית הכנסת ומחזירו לביתו בעצמו.

ולמה יבטל התיקון הנעשה ע"י ההקפה, בשביל לעמוד אצל הס"ת. ע"כ.

ואפשר שסברת החיד"א שכיון שעושה כן לצורך הציבור, יש לו חלק בהקפה שלהם, ובצירוף, שאפשר שאחיות הס"ת הוא ג"כ תיקון בפני עצמו, ולא גרע מהקפה שהיא סביב הס"ת. ודו"ק.

ואנשי מעשה מחזיקין הלולב ומנינו בידיהם בעת אמירת הקדיש שאחרי ההושענות, בכדי שלא תיראה המצוה עליו כמשאוי, שתיכף אחר גמר המצוה משליכם מידו (בכור"י סי' תרנב סק"ד). גם במל"ח (כג, קמו) כתב, מנהג האר"י לאחזו הלולב בידו אחר הושענות. ואחר קדיש ההלל. שלא יהיה עליו כמשאוי ואפי' בהושע"ר.

בליל יו"ט שני אומר קידוש ושהחיינו ואח"כ ברכת לישוב בסוכה

והנה בש"ע (סי' תרסא) כתב, שבלי ליל יו"ט שני אומר קידוש, ואחריו מיד ברכת זמן, ואח"כ ברכת סוכה. וכתב הרמ"א, "זוהי דעת הרא"ש, וכן ראוי לנהוג". והנה בתשב"ץ (סי' קמג) כתב, רבינו יעקב בר שמשון אומר שדוקא בלילה הראשון מברך זמן לבסוף, דקאי אתרוייהו, על עשיית סוכה ועל יו"ט, אבל בלילה השני צריך לברך זמן קודם ברכת לישוב בסוכה, כי אין ברכת זמן באה אלא על יו"ט. אבל ראבי"ה אומר שזה אינו, שבכל מקום מברכים זמן לבסוף, כמו יקנה"ז. וכ"כ בהגמ"י (פ"ו מהל' סוכה אות ו). וכן מבואר בראבי"ה (סוכה סי' תרמד. ור"ה סי' תקלד) שכתב, שגם בלילה השני יברך שהחיינו באחרונה, כמו יקנה"ז, אע"פ שאין ברכת זמן חוזרת על ההבדלה. וכתב התה"ד (סי' צה), שנוהגים כד' ראבי"ה. וכ"כ רבינו ירוחם (דף נח): "ורבותי נוהגים כד' ראבי"ה שברכת זמן לבסוף. וכן עמא דבר". ולכאורה מלשון הרמב"ם (פ"ו מהל' סוכה הי"ב) שכתב: "ובלילי יו"ט הראשון מברך על הסוכה ואח"כ זמן, משמע קצת שגם בליל יו"ט שני הדין כן. וכ"כ בהגמ"י (שם) בדעת הרמב"ם. וכ"כ בשלחן גבוה (סי' תרסא). והגאון האדר"ת בהגהות בני בנימין, כתב לדייק להיפך ממ"ש הרמב"ם בלילי יו"ט "הראשון", דקצת

א) הרא"ש (פ' לולב ובערבה סי' ד) כתב, גרסינן להלן (נב) רב יהודה אמר סוכה ואחר כך זמן, רבה בר בר חנה אמר זמן ואח"כ סוכה, והלכתא סוכה ואח"כ זמן. יש מן הגדולים שאומרים, דבליל יו"ט שני של גלויות, אומר זמן תחלה, דזמן לא קאי אסוכה, דאפי' אם היה ליל יו"ט ראשון בחול, יצא בזמן דסוכה. ולפי סברת בני אייבר"א שחילקו בין בשעת עשייה בין לאחר עשייה, קאי זמן נמי אסוכה. וראבי"ה כתב שבכל פעם יש לומר זמן באחרונה, דהא יו"ט שחל להיות אחר השבת מברך יקנה"ז, אע"ג דזמן לא קאי אהבדלה, וי"ל דלא דמי, דהתם ה"ט, משום דהבדלה טעונה כוס, הילכך אין להפסיק בזמן בין בורא פרי הגפן להבדלה, אבל הכא אי סוכה לא בעי זמן בלילה, למה יפסיק בסוכה בין קידוש לזמן, דהא איכא אמורא דס"ל דאפי' בליל ראשון דסוכה בעי זמן סמוך לקידוש, וקאי נמי אסוכה דבתריה, ואם כן בליל שני אי סוכה לא בעי זמן לכו"ע ראוי לסמוך הזמן לקידוש מיד. עכ"ל. והמרדכי כתב שם (סי' תססה) שתי הסברות ולא הכריע ובתה"ד (סי' צה) כתב שהם היו נוהגים כראבי"ה. ובש"ע כאן פסק מרן, בליל יו"ט שני אומר קידוש, וזמן אחריו מיד, ואח"כ ברכת סוכה. ע"כ. [וראה בחזו"ע סוכות עמ' רטו].

והדין תדיר ומקודש אינו אלא במצות שוות, אבל בדרבנן לגבי דאורייתא הוא כמקדים לדבר הרשות למצוה דלית לן בה. תדע דהא קי"ל שברכת היין שהיא מדרבנן קודמת לברכת הקידוש שהיא מה"ת. ע"ש. וכתב האור שמח (בפ"ו מהל' סוכה הלכה יב) בד"ה וראיתי, שסברא ברורה היא. וע"ע בשו"ת עמודי אור (א"ח סי' לו), שהביא דברי הנו"ב הנ"ל, וכתב שאינו מוכרח, דהא קי"ל כב"ה דברכת היין דרבנן קודמת לברכת הקידוש דהוי דאורייתא. ע"ש. גם בדברי מלכיאל (ח"א סי' טו אות כז) כתב, שנראה ברור, שאע"פ שצריך להקדים דאורייתא לדרבנן, זהו דוקא בשניהם שוים, אבל אם הדרבנן הוא תדיר יותר יש לו קדימה גם על דאורייתא. ע"ש. וצ"ע. גם בשו"ת גור אריה יהודה (א"ח סי' נט) כתב לדחות הכרעת הנו"ב, שאע"פ שהסוכה היא מצוה של תורה, מ"מ כיון שהברכה אינה אלא מדרבנן, אין בברכת הסוכה מעלת מקודש על ברכת הזמן. ע"ש. וכן העיר בספר "הערות במס' סוכה" (עמ' רפב). וכן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' כח) דחה מ"ש הנו"ב הנ"ל להכריע כד' ראבי"ה. וסיים, ואנן בדין מנהגינו כמו שפסק מרן בש"ע, והוא כד' הרא"ש והרמ"ע מפאנו והרמ"א.

ואמנם בהגהות בני בנימין על הרמב"ם, כתב להביא ראיה לראבי"ה מהירושלמי (ברכות פ"ח ה"א): יו"ט של חג הסוכות שחל במוצ"ש א"ר אבא בשם רב, מברך יין קידוש נר הבדלה סוכה זמן, והרי יו"ט ראשון של החג לא יחול במוצ"ש, כי לא אד"ו ראש. ובע"כ דמיירי בליל יו"ט שני, אלמא שאף ביו"ט שני שהחינו לבסוף. אולם אין זו ראיה, שי"ל דכאשר היו מקדשים ע"פ הראיה היה חל יו"ט ראשון במוצ"ש. וכדתנן (שבת קיד). חלבי שבת קרבים ביוהכ"פ. א"נ הא מני אחרים היא, דס"ל לעולם אין בין עצרת לעצרת ובין ר"ה לר"ה אלא ארבעה ימים בלבד. וכדאמרינן (בסוכה נד:). ע"ש. ובשו"ת עמודי אור (סי' לו) קדם והביא הראיה מהירושלמי הנ"ל, וכתב, שאפי' בזמן שהיו מקדשים ע"פ הראיה, מ"מ אמרינן בסוכה (מג:). דלא איקלע יום ערבה בשבת, וממילא לא אתי יו"ט ראשון של החג באחד בשבת. ובע"כ דהבדלה דנקט, ביו"ט שני של החג מיירי, ומ"מ נקט רב סוכה ואח"כ זמן וכשיטתו בסוכה (נו:).

משמע שבליל יו"ט שני זמן קודם. וליתא, שיותר משמע מלשון "לילי" שגם בליל יו"ט שני ברכת זמן לבסוף, וכמ"ש הגמ"י. וכ"פ הרדב"ו (ח"א סי' מו) ושכן מנהגו. וכן היה מנהג הגר"א (מעשה רב אות ריג). אבל במנהגי מהר"ל החדש (עמ' שעב), אחר שהובאו שם דברי מהר"ל שהסכים לראבי"ה שגם בלילה השני ברכת זמן לבסוף, כתב, אבל במנהגי מהר"ק (סי' מח) כתב, שבלילה השני צריך לברך זמן ואח"כ לישב בסוכה, דתדיר קודם וכו'. ע"ש. וכ"כ בד"מ, שבספר המנהגים כתב שיש לנהוג כדברי הרא"ש, וכן נוהגים. וכ"כ בצדה לדרך (מאמר ד כלל ו סופ"ה). וכ"פ באלפסי זוטא (סוכה פ"ד עמ' קצב). וכתב בשו"ת קנה"ג שאע"פ שרבים חולקים על הרא"ש, כבר הורה זקן, הוא מרן בש"ע לברך זמן ואח"כ סוכה. ושכן מנהג פשוט בין הספרדים. ע"ש. וכתב הא"ר, שבספר אמרוכל כתב, שהגאונים ר"י בן שמשון, ורבינו מנחם ויירמש, והר"ש הלוי, והר"י מדורא, כולם פסקו כהרא"ש. וכן נהג זקני הגאון ז"ל, ואחריו מר אבא בשם רבותיו. וכן העלה במאורי אור (חלק בן נון, דף קסו:), שהעיקר כד' מרן והרמ"א בהגה, שיש לברך זמן ואח"כ לישב בסוכה. ושמד' הרמ"א נראה שיש למחות במי שנוהג כראבי"ה. וכן העלה בשו"ת חסד לאברהם (תאומים, קמא, סי' גו).

והנה הנו"ב (קמא א"ח סי' לט) כתב להכריע כד' ראבי"ה, שבליל שני ברכת זמן לבסוף, משום דברכת זמן בליל יו"ט שני הוא רק מדרבנן, דאנן בקיאנן בקיבועא דירחא, ומכיון שברכת זמן על יו"ט שני אינה אלא מדרבנן, ואילו ברכת הסוכה היא מן התורה בכל שבעת הימים. ומצוה דאורייתא לגבי דרבנן הו"ל מקודש, ואע"פ שברכת זמן תדירה, ותדיר ומקודש קי"ל (ובחים צ:). שאיזה מהם שירצה יקדים, כי שוים הם במעלה. וכ"כ הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ט ה"ב). וא"כ נגד מעלת תדיר דברכת זמן יש מעלת מקודש לברכת הסוכה, י"ל שברכת הסוכה קודמת. ע"ש. והנה אע"פ שגם הפנ"י (ברכות נא:) ס"ל שיש קדימה לברכה דאורייתא על ברכה דרבנן. וכ"כ החתם סופר בחי' לפסחים (קב:) בשם הגאון שב יעקב. אולם לעומתם בשאגת אריה (סי' כב) כתב, שאין למצוה דאורייתא קדימה על דרבנן, דמצוה דרבנן לגבי דאורייתא היא כדבר הרשות לגבי מצוה.

ע"כ. וכ"כ ככל הדברים האלה בביאורי מהרש"ה על התניא רבתי (ס"ב פד אות ו). והגר"ש מביאליסטוק בשו"ת בגדי ישע (ס"י יב) כתב להכריע כד' ראבי"ה, ודלא כהש"ע, ואין דבריו מוכרחים.

וכן בספר לקט הקציר (ס"ב לב אות כז) כתב ז"ל: ובהיותי בליוורנו בשנת התקס"ד שאלתי את פי מו"ר מופה"ד מרן החיד"א על פתגמא דנא, והשיב לי פה אל פה, לאמר: אני נוהג כמו שפסק מרן. ואחר זמן נראה בעליל ספרו יוסף אומץ, וכן העלה שם (ס"ב כח). ע"כ. ואע"פ שהגר"ח פלאג"י במועד לכל חי (ס"י כב אות יא) כתב שהוא נוהג כד' ראבי"ה, שלעולם ברכת זמן לבסוף. וכ"כ מר בריה בספר יפה ללב (ח"ב ס"י תרסא). וכ"כ מהר"א ממונקאטש בנימוקי א"ח (ס"י תרסא), שמנהג החסידים ואדמוריהם תלמידי הבעל שם טוב כד' ראבי"ה שגם בליל שני מברכים סוכה ואח"כ זמן. וע"ש. מ"מ לדידן העיקר כדברי מרן והחיד"א. ומנייהו לא תזוע. וכ"כ בס' הלכה ברורה שאין לזוז מדברי הש"ע, והובא בכה"ח (ס"י תרסא אות ב).

וכתב המשנ"ב (ס"י תרסא סק"ב) שאם כמה בעלי בתים אוכלים בסוכה אחת, לא יהיו חלוקים במנהגם בזה, משום לא תתגודדו. וכ"ה בספר מטה אפרים באלף המגן (ס"י תרכה אות נט). והכה"ח (שם אות ב) כתב, שאין בהקדמת ברכה לחבירתה משום לא תתגודדו, שהרי אם נאנס ולא אכל בסוכה בלילה הראשון, לכ"ע מברך בלילה השני סוכה ואח"כ זמן וכו'. וכן עיקר שאין לחוש בזה משום לא תתגודדו. ובלא"ה י"ל עפמ"ש השדי חמד (מע' ל כלל עט) עפ"ד המג"א (ס"י תצג סק"ו) דבמנהג שאין בו סרך איסור, אלא רק הידור מצוה, לא שייך בזה לא תתגודדו. והביא מהמשנה דסוכה (לח:): צופה הייתי ברג' ור' יהושע, שכל העם היו מונעעים לולביהם והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא, ומבואר שלא היו חוששים למנהג הקהל, ועושים היפך מנהגם, מפני שאין בזה אלא מנהג לבד, ואין שייך בו סרך איסור כלל. וכן העלה להקל בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח ס"י נו אות ד).

כתב המכתם (סוכה מו), יש שואלים מדוע מברכים בלילה השני של החג ברכת שהחיינו, ומי גרע לילה הראשון שבירך בקידוש שהחיינו, מדין המברך שהחיינו בעשיית הסוכה, שאמרו שלא

יחזור לברך זמן בקידוש שעל הכוס, נכ"כ התוס' והרא"ש והר"ן (סוכה מו). וכ"ד רש"י (סוכה נו). גבי סוכה ואח"כ זמן. ותירץ בעל ההשלמה דאיה"נ הכא גרע טפי, משום שכאשר בירך בלילה הראשון נתכוון שהיום הוא עיקר המצוה, ושמא אינו אלא למחר, ולכן צריך לברך זמן גם בלילה השני. וכדברים האלה כתוב גם בארחות חיים (הל' סוכה אות לט).

וע' בשו"ת משנה שכיר (סימן קצ) שכתב, הוגד לי כי בעיר אחת באשכנז מביאים בליל שני של חג הסוכות פרי חדש לשהחיינו. וכתב שנראה יסוד המנהג ע"פ מ"ש התוס' (סוכה מו). שמכיון דסוכה מחמת חג אתיא, סברא הוא דזמן דידה אע"פ שבירך בחול פטור הוא אף בחג, דזמן כי אתי מחמת מועד קאתי, אף בלא יו"ט. ע"ש. וכ"כ בפסקי התוס' שם (פרק ד סימן קכו), שכל שבירך שהחיינו בעשיית הסוכה פטור שהחיינו דליל יו"ט. וא"כ כיון שבירך זמן בליל יו"ט הראשון, אף את"ל דלא הוי יו"ט, אלא חול, מ"מ ידי סוכה יצא. אלא שזהו חידוש ולא נמצא בשום פוסק. ושו"ר בשערי תשובה (סימן תרמא) שהביא בשם הא"ר שכתב שרוב העולם לוקחים פרי חדש בליל שני, וכתב שטעמם מפני שחוששים שמא זמן דסוכה בליל א' פוטר, שהרי אפילו אם הוא חול, זמן דעשיית הסוכה פוטר זמן של החג. ע"ש. אבל בספר לשון חכמים (דף צג ע"ד) כתב על מנהג זה, שהוא שיבוש. ע"ש. והנה דברי הראשונים הנ"ל באו לאפוקי המנהג הזה. ובלא"ה הריטב"א (סוכה מו), כתב ז"ל: וכל שבירך זמן על הסוכה בשעת עשייה שוב אין לברך עליה זמן, אלא שאומר זמן בשעת הקידוש מדין יו"ט, והרוצה לצאת ידי שתייהן, כשעושה הסוכה מברך זמן, ואח"כ ביו"ט מסדר ברכת לישב בסוכה זמן על הכוס. וכן מצאתי בשם רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל. ע"כ. ומוכח דהרמב"ן והריטב"א חולקים על דברי התוס' והרא"ש והר"ן הנ"ל, וס"ל שאע"פ שבירך זמן בשעת עשיית הסוכה עדיין הוא צריך לומר זמן על המועד. וכן כתב להדיא רבינו יהונתן מלוניל שאע"פ שבירך זמן בשעת עשייתה, חזר ומברך זמן בקידוש היום משום כבוד יו"ט. וכן נראה מדברי רבינו ישעיה מטראני (סוכה מו). וע"ע בספר המכתם (שם). וכן מוכח מדברי הרמב"ם. וכמ"ש מרן החיד"א בברכ"י (ס"י

סימן תרסב, תרסג - תפלות יום טוב שני של גלויות וחול המועד

א. העושים יו"ט שני של גלויות מתפללים כמו ביו"ט ראשון, ומוציאים ב' ספרים וקורין בהם פרשה שקראו אתמול, ומפטיר במלכים ויקהל וגו' עד בהוציאי אותם מארץ מצרים. א)

ב. בחול המועד מתפללים שחרית כמו בכל יום, ומזכירים יעלה ויבוא בעבודה, ואחר החזרה מברכים על הלולב, ואין מברכים שהחיינו, [א"כ יום טוב ראשון חל בשבת, שאז מברכים שהחיינו ביום השני]. ומברכים לגמור את ההלל, וגומרים את ההלל, ומנענעים בהלל. ומיד אחר ההלל מוציאים ספר תורה [ואין עושים הגבהה באותה שעה], ומניחים הספר תורה על התיבה, ומקיפים התיבה והספר תורה פעם אחת בכל יום, ואחר ההקפות אומרים קדיש תתקבל. ואחר כך עושים הגבהה ומראים הכתב לצבור, ואומרים וזאת התורה וגו', וקוראים ד' גברי במוסף היום, והעולה הרביעי אומר חצי קדיש, ואחר הקריאה מחזירין הספר תורה למקומו, ואומרים אשרי ובה לציון, בית יעקב ושיר של יום, ואומרים שובה למעונך, וחצי קדיש, ומתפללים מוסף. ב)

ג. בשבת חול המועד מתפללים ערבית ושחרית ומנחה של שבת, בערבית אתה קדשת, ובשחרית ישמח משה, ואומרים יעלה ויבוא בעבודה, ואומר את יום מקרא קודש הזה. ואם טעה והתפלל אתה בחרתנו והזכיר של שבת באמצע הברכה, וחתם מקדש השבת וישראל והזמנים, יצא, ואין צריך לחזור ולהתפלל של שבת. ואם נזכר באמצע התפלה

תרמג סק"ב) בד"ה אמנם הרמב"ם. [ממך אמור]. א) מגילה (לא). וכ' רש"י, שטעם הפטרה זו, מפני שחנוכת הבית היתה באותה אסיפה ובחג הסוכות.

סדר התפלה בחול המועד

ב) ע' בטור וב"י (סי' תרסג). והנה בפרשת פינחס, בענין חג הסוכות, נאמר שיש להקריב ביום הראשון שלשה עשר פרים, וביום השני שנים עשר פרים, ובסוף הימים האלה, כתוב ושעיר עזים אחד חטאת, ואילו ביום השלישי היו קרבים בו אחר עשר פרים, וכתוב בסופו, ושעיר חטאת אחד (ולא שעיר עזים), ביום הרביעי עשרה פרים, שוב כתוב בו ושעיר עזים אחד חטאת, ומיום החמישי והלאה מסיים הפסוק ושעיר חטאת אחד. ויש להבין טעם השינויים האלה.

ופירש הגר"א, דהנה אמרו בסוכה (נה:), ששבעים פרים היו מקריבים ישראל כנגד שבעים אומות העולם לכפר עליהם. ואמרו בזוהר, שעיקר ושרש האומות הם ישמעאל ועשו, ושאר האומות יונקים מהם. ועוד איתא בזוה"ק, שכל שכתוב שעיר עזים הוא רמז לישמעאל, וכל שכתוב שעיר הוא עשו. ולפי"ז שבעים הפרים הם ל"ה פרים כנגד

ישמעאל, ול"ה פרים כנגד עשו. ומעתה הפרים שהקריבו ביום הראשון שעולים למספר י"ג, וביום השני י"ב, ביחד הם כ"ה, ושניהם נגד ישמעאל שנאמר בו ושעיר עזים. וביום השלישי שמקריבים בו י"א פרים, אילו ניתן כנגד ישמעאל, יהיו ביחד ל"ז פרים, אחד יותר מן המגיע לו, לכן ניתן אותו היום לעשו, ולכן כתוב ושעיר חטאת אחד, (ולא שעיר עזים) שהוא כנגד עשו. וביום הרביעי שהקריבו עשרה פרים, הושלם חשבון לישמעאל, שביחד הם שלשים וחמשה פרים, חצי המספר אשר מגיע לישמעאל, לכן מסיים "ושעיר עזים אחד חטאת", שזהו שייך לחלקו של ישמעאל, ומיום החמישי והלאה כתוב ושעיר חטאת אחד, שכולם כנגד עשו, שיש לו שלשים וחמשה פרים, י"א, ט, ח, ז. ואמרו חז"ל (סוכה נה:): אוי להם לאומות העולם, שהחריבו את בהמ"ק, ולא ידעו מה שאיבדו, כי מאחר שאין ביהמ"ק קיים, מי יכפר עליהם. [מאור ישראל דרושים].

קודם חתימת הברכה, פוסק, ויחזור לומר אתה קדשת, או ישמח משה. ובמוסף אומר אתה בחרתנו, ומפני חטאינו וכו', וחותם מקדש השבת וישראל והזמנים. ג)

ד. בשבת חול המועד מוציאים ב' ספרים, באחד קוראים ראה אתה אומר אלי, ומפטיר קורא בקרבנות היום, ובחול"ל של ספיקא דיומא, ומפטיר ביחזקאל והיה ביום בא גוג וגו'. והעולה מפטיר אינו מזכיר בברכות ההפטרה את חג הסוכות, וכן אין לחתום אלא מקדש השבת בלבד. ד)

סדר התפלה בשבת חול המועד

הכא. וע"ע במחז"ב ה' ר"ה, שאפי' שר"ה בכלל זמנים אין פוטר מחזרה. ע"ש. [ילקו"י הל' תפלה סי' קן].
וזה לשון מרן אאמו"ר זיע"א: ובשורת אג"מ ח"ד (חאו"ח סימן כא אות ג) כתב, שאע"פ שהזכיר של שבת בתפלת אתה בחרתנו, בשבת חוה"מ, צריך לחזור. וסיים, שאין בכוחו לחפש בספרים, אלא מסתבר לו להורות כן. ע"כ. ולא זכר שר מהנ"ל. על כן לדינא כמו שהורה השב"ח"ל שאם הזכיר של שבת בתפלת אתה בחרתנו יצא. וכהסכמת האחרונים הנ"ל. ומכ"ז סיוע למ"ש בני הרה"ג ר' יצחק שליט"א בילקו"י (שבת כרך א. עמוד רכד הערה ה), שאם התפלל בשבת חוה"מ, תפלת יו"ט, והזכיר שבת באמצע, יצא. ואמנם בספר מראות ישרים ח"ב (סי' י עמוד פד) אוזיל בטר איפכא, דאם התפלל בשבת חוה"מ תפלת יו"ט, והזכיר שבת, אעפ"כ לא יצא, ודלא כמ"ש בילקו"י (הנ"ל) שיצא. ע"כ. אך אשתמטיתה דברי השב"ח"ל וכל האחרונים שכתבו שיצא ומש"כ שאם נזכר באמצע הברכה פוסק ויחזור לומר ישמח משה. והיינו שלא הפסיד ג' ברכות הראשונות. כן מבואר בשלמי צבור (דף רמא ע"ד) הנ"ל. [חזו"ע סוכות עמ' ריח].

ג) ראה בש"ע סימן תרסג. ומה שכתבנו שאם טעה והתפלל אתה בחרתנו והזכיר של שבת וחתם מקדש השבת וישראל והזמנים יצא, כ"כ בספר מטה משה (סי' תרעט) בשם השבולי הלקט. וכן פסקו הפר"ח (סי' תצ), שיו"ר כנה"ג שם, שלמי צבור (דף רמא ע"ה), והחות יאיר במקור חיים (סי' תצ ס"ט).

ואע"פ שהחקרי לב (חאו"ח סי' נד, דף צו ע"ב) כתב לדרן ע"פ דברי הרשב"ץ שלא יצא, וכתב לפקפק ע"ד המטה משה, וסיים, והמעייין יבחר. ע"כ. נראה דסב"ל, ואינו חוזר להתפלל. וכ"כ בכה"ח (סי' קו ס"ק יח) מדעתו. ומ"ש באשל אברהם אופנהיים (סי' תפז) בזה, ליתא. ועיין בשו"ת שואל ומשיב שתיטאה (סי' כב). ודו"ק. וע' בתפארת אדם ובזכרונות אליהו (קמג א) שאם התפלל של יו"ט בשבת וחתם מקדש השבת יצא לכ"ע, לפמ"ש המחב"ר (סי' רסח סק"ה) דהכל הולך אחר החיתום, וזה לכד ברכה קצרה. ע"ש. ותימה, שהרי לא הזכיר שבת באמצע, ולא גרע ממ"ש הברכ"י ושע"ת (סי' תצ) בשבת ויו"ט ולא הזכיר אלא יו"ט באמצע, ובחתימה חתם כהוגן, דלא יצא, כ"ש

אין מזכירים בברכות ההפטרה חג הסוכות. ויחתום מקדש השבת בלבד

הברכה שאומר את יום המנוח הזה ואת יום ר"ח הזה, והמנהג כסברא הראשונה. ע"כ. וכ"כ הרשב"ץ, מרן החיד"א, הגר"א, הגר"ז, הזרע אמת, מאמ"ר, ועוד. וה"ה בשבת חוה"מ, שאלמלא שבת לא היתה ההפטרה, ובחזו"מ הרי אין הפטרה, לכן בברכת ההפטרה אין להזכיר של חג, אלא שבת בלבד. ואף שהרמ"א כ' ליישב מה שנהגו להזכיר של חג, וכ"כ בבאר היטב, מנהגינו כד' הש"ע. [שו"ת יתרה דעת ח"א (סימן ע). חזו"ע סוכות, עמוד ריט].

ד) בגמ' (שבת כד). אמרו, ר"ח שחל להיות בשבת, המפטיר בנביא בשבת, א"צ להזכיר של ר"ח, שאלמלא שבת אין נביא בר"ח. [דהיינו שתקנת ההפטרה היתה לשבת, ולא לר"ח]. וכ' התוס' דזה מוסכם לכל האמוראים. והר"ן שם כ' בשם רבינו יונה, שעכ"פ לכ"ע חותם מקדש השבת בלבד. וכ"פ מרן בש"ע (סי' רפד ס"ב) אם חל ר"ח בשבת, אין המפטיר מזכיר של ר"ח כלל. וי"א שאע"פ שאינו מזכיר בחתימה של ר"ח, מזכירין אותו בתוך

ה. גם בימים שמראש השנה ועד שמיני עצרת יש לברך ברכת המפיל בכל לילה קודם השינה בשם ומלכות, כמו בשאר הימים, שחייבים לאומרה בשם ומלכות קודם השינה, כשקורא קריאת שמע שעל המטה. נולא יפסיק בדיבור בין הברכה לשינה. ואם הוצרך לנקביו, רשאי לברך ברכת אשר יצר, כי אפי' אם עבר והפסיק בדיבור אין ברכתו לבטלה, שאין ברכה זו כברכת הנהנין, כי לא נתקנה אלא על מנהגו וטבעו של עולם, ולכן מותר להפסיק אחריה בפסוקי דרחמי. (ה)

דיני ברכת המפיל ואם יש לאומרה מליל ב' של ר"ה עד שמיני עצרת

כזו. וכן לא יעשה. וראה בברכ"י (א"י"ח ס"י רלט) שהביא מתשובת לחמי תודה למהר"י בסאן (ס"י כא), שיש מי שרצה לומר שע"פ הסוד אין לברך המפיל אם היה ער עד אחר חצות, ואז הולך לשכב, ואין כן האמת, אלא צריך לברכה בכל זמן שהלך בלילה לישן. ע"כ. וכן הביאו בקמח סולת (דף סד ע"ג), ובספר תפלה לדוד עמר (דף פ:).

ומ"ש שם במבוא לסידור, שפסקי הסידור יהיו ע"פ הוראות רבינו הגר"ח זיע"א, אשר לאור פסקיו הולכים "רוב ככל בני ספרד". אינו נכון, דרוב ככל העולם הולכים אחר פסקי הב"י, ולשיטתו שאסור לחלוק על הבא"ח, ושכך יש להורות לכל העולם מבלי חולק, מ"מ הרי הבא"ח ג"כ נוהר מאד שלא לבטל ברכה זו לגמרי מכל ישראל, ורק חשש שמא ידבר בין הברכה לשינה. וכמבואר בספרו (ש"א פ' פקודי באות ח, ובאות יב), ושכ"ה ע"פ האר"י. וגם סיים שמי שחושש שמא ידבר ולכן אינו מברך המפיל בשם ומלכות, יזהר להרהר שם ומלכות בלבד.

ותמוה דמי שמם לקעקע ולעקור ברכה מכלל ישראל, על פי מנהג של יחידים, כמה חסידים שחששו לעצמם. והרהיבו עוז בנפשם, אף נגד דברי הגר"ח זיע"א בעל הבן איש חי שנוהר בכך. וכן מבואר בדבריו בשו"ת רב פעלים הנ"ל (סד ישרים ח"א ס"י יד), שהברכה היא בשם ומלכות.

ולכן אין להמשך אחרי מחברי סידורים שקבעו את עצמם להורות הוראות. ולו חכמו ישכילו, שמרן אאמו"ר זיע"א הירבה להביא ראיות מדברי הראשונים, שנראה שאילו הבן איש חי ועוד כמה מהגדולים שחשש לסב"ל, היו רואים דברי הראשונים, ושאר גדולי הפוסקים, שחלק מהם לא נדפסו בימי חייו של הבן איש חי, הוו הדרי בהו. וגם מ"ש הרב הנו', שרוב ככל בני ספרד הולכים לאור פסקי הבן איש חי. הנה כהיום רוב הצבור

(ה) הנה רבינו הרש"ש בספר נהר שלום (דף עב). כתב, שאין לומר ברכת המפיל מליל ב' דר"ה, עד שמיני עצרת. ובשו"ת רב פעלים (ח"א סד ישרים ס"י יד) נשאל על טעמו של דבר. וע"ש מה שביאר בזה. אולם למעשה הדבר ברור שאין לנו אלא דברי הש"ס והפוסקים שלא חילקו בזה כלל. וס"ל שלא ישתנה הדין ע"פ טעמים שע"פ הסוד. ולעולם פוסקים הלכות רק לפי תורת הפשט. ולכן מברכים גם בימים אלו מברכים ברכת המפיל בשם ומלכות. וגם לענין ברכת המפיל בכל השנה, ברב פעלים שם כתב בתו"ד, שיש חסידים שאין מברכין המפיל בשם ומלכות קודם השינה, מחשש שמא יפסיק בדיבור בין הברכה לבין השינה. אבל מעיקר הדין יש לברך. וכ"ה בבא"ח (ש"א פ' פקודי אות יב) שברכת המפיל נתקנה בשם ומלכות, וכן צריך לומר לפ"ד רבינו האר"י ז"ל. עש"ע. וא"כ תמוה מאד להורות לאחרים שאין לברך ברכה זו בשם ומלכות.

והאמת שגם אותם חסידים לא הוצרכו לחוש לזה, והרי כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה, וכל הראשונים העתיקו ברכה זו בשם ומלכות, ולכן חייב כל אדם לברך ברכת המפיל בשם ומלכות, ואפי' אם יש לחוש פן לא יישן, או ידבר, לא היא ברכה לבטלה, שהיא כברכת שבח והודאה על מנהגו של עולם. וגם אם רבים נהגו לומר ברכת המפיל בלא שם ומלכות, ע"פ שורת ההלכה אינם יכולים להמשיך במנהגם, אלא יברכו. ותמוה מאד מה שהתעקשו בסידור החיד"א "תפלת רפאל", או סידור "בית תפלה" [אהבת שלום] שלעולם אין לברך ברכת המפיל בשם ומלכות. וביטלו את עם ישראל מברכה יקרה זו. שהרי כל ברכה שנזכר בגמ' היא בשם ומלכות, וכ"ה בכל הראשונים ובש"ע. ומנין לקחו את העוז להיות מורה הוראה לכלל הציבור, ולבטל מעם ישראל ברכה חשובה

הולך אחר פסקי מרן הב"י, ששכינה מדברת מתוך גרונו, ומאתים רבנים נסמך, וכל העושה כדברי

ברכת המפיל בשם ומלכות לאחר חצות

לברך המפיל אף לאחר חצות. ע"ש. וכן מוכח מדברי הראשונים והפוס' שכתבו שאין לברך המפיל על שינת היום. מכלל שבליילה אחר חצות שפיר מברך. וכן דעת גאוני אשכנז.

ומה שכתב ביחוד וביבי"א הנ"ל, אפשר שהוא רק מחמת מה שיש נהגו כן מחשש סב"ל, אך דעת רבים מגדולי הדורות שלא לחוש כלל לסב"ל נגד מרן. וגם זה כאשר לכל הפחות מהרהר שם ומלכות בלבד, הואיל ודעת כמה מהראשונים שהרהור כדיבור דמי. [הרמב"ם הסמ"ג הרז"ה ורי"ז ועוד. וכ"כ בבן איש חי (ש"א פ' פקודי אות יב) שגם מי שרוצה לחוש ולא לברך המפיל בשם ומלכות מחשש שמא לא ירדם או שיעשה איזה הפסק, יזהר לכל הפחות להרהר שם ומלכות בלבד]. אבל מי שרוצה לברך גם אחרי חצות ודאי דשפיר עבד.

וכן משמע בחזו"ע ברכות (בעמ' תקיא) שכתב, שהרוצה לסמוך על דברי הפשטנים ועוד רבים שיש לברך המפיל בשם ומלכות גם לאחר חצות, יש לו ע"מ שייסמוך, כי בכל מקום שיש מחלוקת בין המקובלים, הלכה כהפשט. והרוצה לחוש לדברי המקובלים הנ"ל טוב שיאמרנה בלי שם ומלכות, ויהרהר שם ומלכות בלבד. והיינו שאין לחייבו בכך "בתורת חובה", כיון שיש כמה צדדים להקל בזה, ולאפוקי מהישן קודם חצות שהוא בתורת חובה. ונפ"מ למי שתקפה עליו שינה ביותר, וקשה לו לדחוק עצמו לומר ק"ש, וזה מצוי אצל תלמידי חכמים שעמלים בתורה].

גם בליל שבת ויום טוב, יש לברך המפיל בשם ומלכות

באלו הימים אין מזניחין אותו, כיון שע"פ הפשט יש לברך כמו שמברך המעביר. ודו"ק. וסיימנו ע"ז, בשם מרן אאמו"ר, שאמר לנו, שמאחר והמנהג פשט לברך המפיל בשם ומלכות גם בליל שבת, כדעת הפשט, במקום מנהג אין לומר סב"ל.

ומעתה ניהדר אנפין לנ"ד, שכיון שמעיקר הדין יכול לברך גם בזמנים אלו, שלא מצינו חילוק כזה בין ימות השנה, לא בתלמוד ולא בראשונים, ולא בכל חכמי הפשט, אע"פ שהרש"ש כתב שע"פ הסוד אין לברך, מ"מ מעיקר הדין הלכה ברורה

והנה בשו"ת יחוד"ד (ח"ד סי' כא) ובשו"ת יבי"א (ח"ח אר"ח סי' יא אות ל. ובח"ט אר"ח סי' קח אות ק"ז), סיים שאם הולך לישון אחר חצות יברך בלא שם ומלכות, הואיל ונחלקו בזה המקובלים. ויש לחוש לסב"ל. ולכאור' לפ"ז ה"ה בנ"ד לגבי ברכת המפיל בכל ימים אלו שמליל ב' של ר"ה ועד שמיני עצרת, הואיל ולדברי הרש"ש אין לברך בהם ברכת המפיל ואפי' בלא שם ומלכות.

אולם נראה שגם מה שכתב ביחוד דעת שם, אינו מעיקר הדין, שהרי שאין אנו פוסקים הלכות לצבור הרחב על פי הסוד. ולפי פשוטם של דברים אין ספק שצריך לברך ברכת המפיל בשם ומלכות גם אם ישן אחר חצות הלילה, שכל הלילה זמן שינה הוא. וכ"כ בס' תפלה לדוד עמר (סי' שנו). וכ"ה באשל אברהם מבוטשאטש (סי' רלט), ובביאה"ל (סי' רלט). ועוד רבים. ואף שבס' דברי שלום בהגה' על שעה"כ (דף טו:) כתב, שע"פ הסוד אין לברך המפיל אחר חצות הלילה, אפשר שגם הוא לא נתכוין לומר כן בהנהגה לכלל הציבור. וגם בחסד לאלפים (סי' רלט אות י) לא כתב אלא שמנהג החסידים המקובלים בירושלים, שלא לברך המפיל אחר חצות. וכ"כ בשו"ת פני יצחק אבולעפיא (מע' ברכות אות עז), שמנהג חסידי עליון הבאים בסוד ה' בירושלים שלא לאומרה אחר חצות.

ועוד, דאף שבכה"ח (סי' רלט סק"ח) דייק מדברי שעה"כ שלא לברך אחר חצות, מ"מ הרב אג"ן ראש חסידי בית אל כתב בשם מהר"ח, שצריך

וגם לגבי ליל שבת ויו"ט, יש לברך המפיל בשם ומלכות, וכמו שנחבאר בילקו"י שבת א' (מהדו"ק בסי' רפ), והבאנו מ"ש כה"ח שם, שיש לברך ברכה זו בשם ומלכות, וכן ראוי לנהוג, דכיון שזכור בש"ס ובפוסקים ובדברי האר"י ז"ל, אין לחוש לספק ברכות. [וגם הוא במקום מנהג]. אמנם בעשי"ת נסתפק הרש"ש בספר נהר שלום אם לברך, ועל כן נראה דיש לברך בלי שם ומלכות. וכן בימי העומר ובליל שבת נראה ג"כ לברך בלי שם ומלכות. כיון שאין מסתלקין המוחין כידוע. מיהו המברך גם

ומסתימת דבריו משמע שלא חשש למה שהביא ברב פעלים שם בשם הרש"ש, שלא לברך ברכת המפיל מליל ב' של ר"ה עד שמיני עצרת. שהרי דיבר גם על עשי"ת.

ודייקא נמי, שבספר בן איש חי, וכן בספר עוד יוסף חי, לא הזכיר כלל אזהרה זו שלא לברך ברכת המפיל בעשרת ימי תשובה, או מליל ב' של ר"ה ועד שמיני עצרת.

וג"ז דלא כמ"ש בסידורים הנ"ל, שאין לומר "כלל" ברכת המפיל בימים אלו ועד שמיני עצרת, ואפי' בלי שם ומלכות. ותמוה שקובעים הלכות בבירור לכלל הציבור, מבלי לפרש שיש עוד שיטות, ובפרט שכן הוא דרך ההוראה, להורות לרבים דוקא ע"פ הפשט. וזה חמור מאד להורות לרבים דין שאינו מכוון לאמת, וצריך יראת הוראה גדולה. והיאך נוכל להתעלם מדברי הרדב"ז, הרא"ם, החתם סופר, מהרי"י אלגאזי, ועוד ועוד, שכולם כאחד ענו ואמרו שהולכים לפי הפשט ולא לפי המקובלים. ודי בהערה זו.

אין לנו לחוש לחומרות ולמנוע ברכת המפיל בשם ומלכות

הדין, ובפרט אם שואלים אותו איזה דבר, בודאי שמותר לענות להם, ואפי' בעל נפש אין צריך להזהר בזה. ע"כ. וכ"כ בספר תוספת חיים (על חי אדם, כלל לה את ה) וז"ל: יש נוהגים שלא לברך ברכת המפיל בשם ומלכות, שמא יצטרכו להפסיק בדיבור אח"כ, וטעות הוא בידם, כי באמת מצד הדין מותר להפסיק בדיבור אחר ברכת המפיל, ואפי' באכילה ושתייה מותר לצורך, ומ"ש בב"י בשם כל בו שנהגו שלא לאכול ולשתות אחר ק"ש שעל המטה, שנאמר ודומו סלה. אין זה אלא מנהג בעלמא, ועדיף לעבור על המנהג הזה מלעבור על דברי חז"ל שציוו לומר ברכת המפיל בשם ומלכות, ומי שאינו יכול להזהר מלהפסיק בדיבור, אין לו להשגיח כלל ע"ז ולהמנע מלומר הברכה בשו"מ, ובפרט אם שואלים אותו איזה דבר, מותר להשיב, וא"צ לבדות חומרות מלבנו, כי אפי' לא ישן כלל לא הוי ברכה לבטלה, כמ"ש הא"ר והמחה"ש. עכת"ד. ולכן צריך לומר ברכת המפיל בשם ומלכות.

וביפה ללב (סימן רלט סק"ב) כתב, שמתחלה היה נוהג

כדעת הפשטנים. וכיון שמעיקר הדין ודאי רשאי לברך, ואפי' אחר חצות, נוכל להורות כאן שיוכל לברך. כיון שדברי הרש"ש הם בגדר חידוש. ולא מצינו כן בעוד שיטות מהמקובלים.

גם בחזו"ע ברכות, הביא מ"ש בכה"ח (ס"ו רלט סק"ז), שע"פ הסוד אין לומר ברכת המפיל בליל שבת בשם ומלכות, וכן בימי העומר ובעשי"ת. וכתב ע"ז: שאין להשגיח כלל בדבריו, למנוע ברכה בשם ומלכות היפך דברי הש"ס והפוסקים, ע"פ השערות בעלי הסוד האחרונים, ומה גם שבכה"ח עצמו סיים, שהמברך בשם ומלכות גם בימים אלה אין מזניחין אותו. וכנראה דאין ולא ורפיא בידה, ועכ"פ להלכה אין ספק שיש לומר ברכת המפיל בליל שבת ויו"ט ובימים אלו בשם ומלכות. ואף מרן החיד"א שהיה אדוק בקבלה, כתב בשו"ת חיים שאל (ה"ב ס"ס י), דמ"ש בזה הרב המקובל הרמ"ז, הגם כי גדול כבודו עטרה בראש כל אדם, מ"מ אני אומר כי כל מה שלא גילה בהדיא רבינו האר"י, שלמד עם אליהו הנביא, באלו אמרו שלא לסמוך, ושוא"ת עדיף. עכ"ד.

ובעיקר דין ברכת המפיל בשם ומלכות, הדבר ברור שאין לחוש לאיסור הפסק בין הברכה לשינה, עד כדי להפסיד מכל וכל את הברכה שתיקנו לנו חכמים ז"ל, שהרי כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה. ובעל הדברי חיים מצאנו אמר, שמוטב לומר ברכת המפיל בכל לילה בשם ומלכות, אפי' אם יפסיק בדיבור פעמים רבות, ולא יבטל ברכת המפיל אפי' פעם אחת משום חשש שיפסיק בדברים בין הברכה לשינה, והזהיר לברך ברכת המפיל בשם ומלכות. והובא בעמק יהושע אחרון (דף קסא). וחזר להזהיר מאוד על אמירת ברכת המפיל בשם ומלכות, מפי רבו הרה"ג רבי דוד בן הגאון בעל בני יששכר. ע"ש. וכ"כ בעמודי השלחן על קש"ע (ס"ו עא אות ד). וכ"כ בשו"ת נחלה לישראל (ס"ו מג), שמוטב שיפסיק, משלא יברך ברכת המפיל בשם ומלכות.

ובספר זכרו תורת משה (הובא בשו"ת צי"א ח"ז ס"ו כו אות ט), כתב, שאף שטוב לקיים דברי הרמ"א שלא לדבר אחר קריאת שמע שעל המטה, מ"מ רוב בני אדם אינם משגיחים כלל על חומרא זו, כי א"ז מן

הוספה להלכות לולב:

א. מגדלי הלולבים שמטבילים את הלולבים בחומר בוטני, בכדי לשמר את טריותם, וגם בכדי שלא יתפרדו עליהם, נראה שאין בזה דין חציצה, ואפשר לצאת בהם לכתחלה, וכל שכן כאשר הוא מבריק ומיפה את הלולב. (א)

ומי שקרא ק"ש על המטה, ובירך גם המפיל, ונדדה שינתו מעיניו, ורוצה לקום ללמוד תורה עד שיבאו לו חבלי שינה, רשאי לעשות כן ללמוד תורה כרצונו, ואין בזה שום חשש, ולפחות מותר לו לעיין בספר וללמוד בו ע"י הרהור בלב, דהרהור לאו כדיבור דמי. [ובס' חוט שני (עמ' שג) כתב, שאם בירך המפיל, ולא היה יכול להרדם והסיח דעתו מלישן עוד, יכול לדבר, (וכ"ש ללמוד)].

ובשו"ת יבי"א (ח"ט או"ח סי' קח אות קיז) כתב: "וכן הוריתי ברבים לברך ברכת המפיל בכל לילה בשם ומלכות, ותלי"ת פשט המנהג כן. ואין לשנות". וראה בחזו"ע הלכות ברכות שכתב: "וכן אני מורה ובא לכל דורשי הלכה, לדעת מה יעשה ישראל לברך ברכת המפיל בשם ומלכות. וכל המברך כהלכה, יתברך בכל הברכות שבתורה". וכ"ה בהליכו"ע (ח"א עמ' רנח הלאה): שאין לנו לעזוב דברי הש"ס וכל הפוס' ולהתלות בסברת יחיד שאין לה יסוד מוצק ע"פ ההלכה. וכן אני מורה ובא לכל דורש וכו'. והמברך יתברך בכל ברכות התורה". וא"כ הנזהר בזה לברך בשם ומלכות, זוכה לברכת החכמים של מרן אמו"ר זיע"א. ראה באורך בזה בילקו"י שבת א' כרך ד' מהדו' תשע"ג (בסימן ר"פ).

ע"פ מה שראה בקצת סידורים, לומר ברכת המפיל בלא שם ומלכות. (מחשש פן יפסיק בין הברכה לשינה), ואחר שראה דברי הרב ברכת אברהם, שברכה זו נתקנה על מנהגו של עולם, והובא בספר בירך את אברהם, חזר לנהוג כדבריו שכל הברכות צריך לאומרן בשם ומלכות. ותמה על הרב בית עובד (דף קמה.), שכתב שיי"א לאומרה בלי שם ומלכות, שהיכן מצא דבר זה, אם לא שסמך על קצת סידורים. ע"כ. ורבינו אברהם בנו של הרמב"ם בספר המספיק לעובדי ה' (עמ' רמד) כתב, הברכה שאינה קשורה לברכת הנהנין של מאכל ומשקה וריח, היא הברכה שלפני השינה, המפיל חבלי שינה וכו', שהיא מתאימה לזמן ולמצב.

ומ"ש בדינים והנהגות חזו"א (עמוד נה), שאין להפסיק לברכת אשר יצר אחר ברכת המפיל, הוא פלא, ולא יאומן כי יסופר, כאילו נעלמו ממנו דברי הפוסקים, שעל מנהגו של עולם נתקנה. וכן תמה על זאת בשו"ת שרגא המאיר (ח"ח סי' פג אות ב) שבודאי שרשאי לברך אשר יצר אחר ברכת המפיל, וכ"כ בשו"ת פרי השדה (ח"א סי' צג). וכ"כ בשו"ת קנין תורה (ח"ו סי' קמה) לתמוה כן על מ"ש בהנהגות החזו"ן איש הנ"ל.

לולב שמשחו אותו בציפוי מבריק וכדומה אם יש בזה חשש חציצה

משום בל תוסיף, כיון שלא נקרא כאן שם אחר, רק לולב הירוק, וכדרך לולב חדש, והוא רק הידור מצוה, ואין בו משום בל תוסיף, וכאמרינן בסוכה (לו.) כל לנאותו אינו חוצץ. וגדולה מזו מצינו שמותר לצבוע התפילין באיזה צבע שרוצה, אף שאין דרכו בכך. והובא בשע"ת (סי' תרמה סק"ו).

ובא"ר (סי' תקנא סק"ג) הביא מ"ש באגודה (סוכה סי' כז), שלא יכרוך גמי סביב ההדס, דעובר על בל תוסיף. והקשה דהא קי"ל שלולב א"צ אגד ולא הוי בל תוסיף (ע' סוכה לו.), וכן משמע ברמ"א ובלבוש שכתבו הטעם של הסרת החוט משום חציצה ולא כתבו משום בל תוסיף, וכן משמע

(א) יש לדון בלולב או אתרוג שמורחין אותם בציפוי מבריק וכדו', ועושים כן לנוי וכדומה. ונראה שאין בזה חשש, ואינו נחשב לחציצה, כי אין בו ממשות ובטל הוא כלפי האתרוג והלולב.

והנה בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סימן כח) דן באנשים שיש להם לולב ישן וצובעין אותו בעלים ירוקים, בכדי שיהא נראה כאילו הוא לולב חדש, האם יש בדבר משום חשש בל תוסיף, כיון שהוא כמו מין אחר ומוסיף על הד' מינים. וכתב, דלא מבעיא אם חזותא לאו מלתא היא (ב"ק קא.), דפשיטא שאין כאן חשש דבל תוסיף, אלא אפי' אם נאמר חזותא מילתא היא בשאר דברים, מכל מקום אין כאן

תוספת להלכות שמחת תורה:

א. יש שכתבו שגם ביום טוב צריך לאכול סעודת יום טוב של היום, קודם חצות, אולם אינו מוכרח להלכה, ודי שלא יהיה בתענית, ולכן יכולים להאריך בריקודים עד אחרי חצות, ולאכול סעודת יום טוב אימתי שירצו עד הלילה. רק שיעשו קידוש ויטעמו עוגה כשיעור. או שישתו תה או קפה קודם התפלה, כדי שלא יהיו בתענית עד חצות. (א)

אין קפידא משום מן המותר בפיו, גם בתשובה מאהבה העלה להתיר, משיחת הרצועות בדבר טמא, ושכן היו עושים בפני הגאון בעל ההפלאה ושאר הגדולים ולא מיחו בזה, וכ"כ הרבה אחרונים. וגם משום חציצה בין הפרשיות לתיתורא מוכח מדברי האחרונים דלא חששו, ודעת הריטב"א והר"ן והמאירי (סוכה לו), והרשב"א (ח"ג סי' רפב) שאין דין חציצה במקום שלא נתפרש בתורה, ואף שהתוס' והרא"ש חולקים, מ"מ מוכח בפוסקים דלא חששו משום חציצה, וגם יש לצרף שכיון שע"י המשיחה יש נוי הא קי"ל דכל לנאותו אינו חוצץ, וע' כפות תמרים שם ובפתח הדביר (סי' קסא סק"ב).

ועוד שחומר זה הנמשח בטל, וקצת ראייה בזה ממ"ש התוס' (יומא מ"ד): מירושלמי דהמחתה של יוהכ"פ היה נרתיק עור סביב ידה, לאחוז בה שלא יכווה, ופריך ואינו חוצץ, ומשני קובעו במסמר, שע"כ היה נקבע אותו נרתק לבית יד שהוא בטל, ויחשב כגוף המחתה ע"כ, הרי דכשהוא מחובר לא הוי חציצה וכ"כ כמה אחרונים, וע"ש עוד, ומזה יש ללמוד כ"ש לנ"ד.

ובשם הגרי"ש אלישיב כתבו, שאין איסור לצבוע סכך, דאינו נחשב שהשתנה מברייתו, אבל אין לצפות בפורמייקה, כי העץ משתנה מברייתו, (לקנו"ח הל' סוכה עמ' ח). והביאו מהרה"ג ר"ח קנייבסקי, שהחזו"א פקפק בזה שצובעים את הסכך, אך למעשה התיר. ובארחות רב' (ח"ב עמ' ריד) כ' בשם הסטייפלר שנוהגים להקל בסכך צבוע. וגם בלוחות עץ של תריסים נראה יותר להקל, כיון שתשמישם במחובר לקרקע].

ועכ"פ לגבי מגדלי הלולבים להטבילם בחומר בוטני, בכדי לשמר את טריותם, וגם בכדי שלא יתפרדו עליהם, מסתבר שאין בו דין חציצה, ואפשר לצאת בו לכתחלה, וכ"ש אם הוא מבריק ומיפה את הלולב.

בש"ס שם דכל שהוא לנוי אין בו משום בל תוסיף. ולדעת האגודה נ"ל למחות למה שיש נוהגין לצבוע לבן הלולב במין שקורין פיט"ר זי"ל, ואפשר דס"ל דאין בו ממשות לחול עליו בל תוסיף, ודחוק. וגם בסי' תקי"ג (ס"ד) אמרינן דעביד לחזותא לא בטיל ע"כ. ובשע"ת שם דחה, שאין ראייה, דהתם מיירי בביצה שנתנה במאכל כדי ללבנו. ול"ד לצבע בעלמא הצובע את הלולב.

והב"י (יו"ד סי' קצח) הביא מהרשב"א בתורת הבית הקצר (דף לב) כתב, שצבע שעל ידיהם של הנשים או שעל שערן לנוי, אינו חוצץ, לפי שאינן מקפידות בהן לעולם, אדרבה חזרות בהן ומחדשות אותם תמיד לנוי. ושכן הורה הרמב"ן. וכ"כ הרא"ש (הל' מקואות סי' כז) שנשים הצובעות עצמן, אינו חוצץ, דנוי להן ואינן מקפידות, ועוד שאין בו ממש אלא חזותא בעלמא.

וגדולי האח' דנו בענין קלף משוח, אם יש בו משום חציצה, ובת' פנים מאירות (ח"ג סי' לב) כתב, להכשיר, וכדמצינו בהעברת קולמוס שכשר. וע' בזה בנוב"ק (סי' א). ובשו"ת שבט סופר (יו"ד סי' פז).

והארנו בנידון זה בילקו"י הלכות סוכה (מהדורת תשע"ד עמ' ר) בדין סכך שמשוח בציפוי נגד חרקים או בחומר מבריק וכתבנו שם שהוא מותר, דהנה אלו העושים כן לנוי פשוט שאין בזה חשש, שהרי כל לנאותו כשר, וגם לגבי המשוחים בחומר נגד חרקים מסתבר דשפיר דמי, וגם אם הצפוי נעשה מחרקים וכדומה אין בזה משום המותר בפיו, וכמ"ש בשו"ת יבי"א (ח"א אור"ח סי' א) לגבי תפילין המושחים אותם בחומר ג'לאטין או לאק כדי להשקיף ולהצליל את עור התיתורא.

ואף שכנו"כ קמא (אור"ח ס"ס א) החמיר שם, בנו"כ תנינא (אור"ח סי' ג) האריך בדין רצועות תפילין שמושחין העורות בשומן דגים טמאים וכתב דכיון דאין משיחה זו רק להצליל הצבע ולנאותו

ביום טוב צריך לאכול סעודת יום טוב של היום, קודם חצות

לעשות ב' סעודות בי"ט, ממילא אין חיוב לעשות סעודה דוקא בשחרית. וזה נראה ברור.

ואף את"ל שהאול"צ אזיל לשיטתיה, דבכל מקום שאין גילוי מפורש בדעת מרן, יש לנו לפסק כמו דעת הרמב"ם, וכן משמע מסיום דבריו באול"צ שם שכתב, שבני ספרד הנוהגים תמיד כשי' הרמב"ם, כמ"ש באבקת וכול (סי' לה, וסי' קמ), ובכס"מ (תרומות פ"א הי"א), ולכן צריכים לנהוג כדעת הרמב"ם, שסעודה שניה היא בשחרית דוקא. ורק בשעה"ד יש לסמוך על דעת התוס' והגאונים. ע"כ. אמנם זה יתכן כלפי שבת, אבל לא כלפי יו"ט, כיון דהא בהא תליא, ומאחר שפסק מרן שא"צ לעשות בו ג' סעודות, ממילא ה"ה שא"צ לעשות סעודה דוקא בשחרית.

עוד כתב באול"צ שם, דיש בזה נפ"מ גדולה למעשה, והיינו שאם אכל את הסעודה השניה לאחר חצות ושכח לומר רצה והחליצנו, נראה שאינו חוזר, דאף דקי"ל דמי ששכח רצה והחליצנו בשתי סעודות ראשונות חוזר, וכמבואר בשו"ע בסימן קפ"ח סעיף ו', מ"מ כיון שלדעת הרמב"ם עבר זמן סעודה שניה, ולדעתו הו"ל כסעודה שאינו חייב בה, שהדין הוא שאינו חוזר, כמבואר בשו"ע שם סעיף ז', יש כאן ספק ברכות, ואינו חוזר ומברך. ונראה עוד, שאם אוכל מיני מזונות שספק אם ברכתם המוציא לחם מן הארץ או בורא מיני מזונות, שיכול לסמוך במקום הצורך לאוכלם לכתחילה קודם חצות, ואת סעודת הפת לאחר חצות, משום שיש כאן ס"ס, ספק שמא ברכתם המוציא לחם מן הארץ ויוצא בהן ידי חובת סעודת שבת, ואף את"ל שאין יוצא בהן ידי חובת סעודה, שמא הלכה כהתוס' והגאונים, שאפשר לקיים סעודת שחרית גם לאחר חצות. וראה להלן בבאורים לתשובה ו' אלו מיני מזונות ברכתם ספק המוציא ספק מזונות. וכיון שמיני מזונות אלו הם בספק פת, יש להזהר שלא לאכול מיני מזונות אלו קודם הפילת מוסף בשיעור כביצה, וכמ"ש בשו"ע בסימן רפ"ו סעיף ג' שאסור לאכול סעודת קבע קודם מוסף.

(א) הנה מובא בשם הגר"צ אבא שאול, להזהיר בשמחת תורה, שאין די במה שעושים קידוש בביהכ"נ, כדי שיוכלו להמשיך בריקודים, ולא יהיו בתענית, שמה שטועמים שם מיני מזונות וכדומה, אין בזה משום סעודת החג, וכשם שמבואר ברמב"ם (שבת פ"ל ה"ט) שיש זמן לכל סעודה בסעודות שבת, נו"ל הרמב"ם שם: חייב אדם לאכול ג' סעודות בשבת, אחת ערבית ואחת שחרית ואחת במנחה. וע"ש במגיד משנה] כך ביו"ט, יש זמן לכל סעודה וסעודה, וסעודת שחרית זמנה עד חצות. ולכן צריכים לקצר בריקודים, ולשוב לבתיהם כרבע שעה קודם חצות, כדי שיספיקו לאכול כביצה פת ויותר קודם חצות היום.

אולם כבר הערנו על כך במקום אחר, דכיון דקי"ל כדעת מרן שביו"ט די לעשות ב' סעודות, ממילא סעודת שחרית אין לה קבע, ויכול לעשותה אימת שירצה בכל שעות היום.

ולצירוף בעלמא י"ל עוד, שעוגות שלנו הם ספק פת, וא"כ יכול לסמוך עליהם כסעודה. ואע"פ שאסור לאכול יתר מכביצה קודם תפלת מוסף, אפשר שבשביל דין סעודה, די בכזית.

ושור' בשו"ת אול"צ ח"ב (פרק כא הערה ד) שכתב, שברמב"ם משמע שסעודה שניה זמנה בשחרית דוקא, ובכה"ח (סי' רצא אות ב) כתב, שכן משמע מדברי הוזה"ק והאריז"ל. ונראה שה"ה בסעודת יו"ט, שיש לסעוד דוקא קודם חצות היום, ולכן יש להזהר בזה בשמחת תורה, שמאריכין הרבה בקריאה"ת ובשמחתה, שצריך להספיק לסיים תפילת מוסף ולאכול סעודת יו"ט קודם חצות, וא"א לאכול סעודת יו"ט קודם מוסף, שבסעודות אלו צריך לאכול כביצה פת, ע' בש"ע (סי' רצא ס"א), ואסור לאכול סעודת קבע קודם מוסף (ש"ע סי' רפו ס"ג). וה"ה לחג השבועות, שרגילים לאכול בבוקר מזונות ואת סעודת החג מאחרים לשעת הצהרים, שיש להזהר לערוך את הסעודה קודם חצות. ע"כ.

אמנם כבר השבנו על זה, שכיון שמרן פסק שדי

סמ' ירקוט יוסף
ב- 990 ש"ח בלבד!

ניתן להשיג:

24 שעות ביממה!

בטל -

077-2249906

במיייל -

a0772249906@gmail.com

